

มรดกทางประวัติศาสตร์และการบังเกิด “ตุลาการภิวัตน์” ในรัฐไทย

สายชล สัตยานุรักษ์¹

บทคัดย่อ

กระบวนการ “ตุลาการภิวัตน์” เกิดขึ้นได้เนื่องจากวัฒนธรรมทางความคิดที่สั่งสมมายาวนาน ภายใต้ระบบการปกครองแบบเผด็จการที่ชนชั้นกลางขาดอำนาจต่อรองและไม่สามารถตรวจสอบการใช้อำนาจจึงต้องการให้ “คนดี” มีอำนาจ และใช้ “คุณธรรม” ในการควบคุมผู้ปกครอง ขณะเดียวกันก็พยายามถวายพระราชอำนาจให้สถาบันพระมหากษัตริย์เพื่อ “พึงพระบารมี” ของพระองค์ในการแก้ไขปัญหาเมื่อมีการใช้อำนาจในทางมิชอบ ทำให้ชนชั้นกลางต้องการ “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข”

วัฒนธรรมความคิดทางการเมืองดังกล่าวข้างต้นสัมพันธ์กับการให้ความหมายว่า “ราษฎรส่วนใหญ่ยังไม่พร้อมสำหรับประชาธิปไตย” “นักการเมืองเป็นคนเลวและไร้สมรรถภาพ” และ “พรรคการเมืองไทยยังอ่อนแอ” เมื่อเกิดปัญหาผู้นำประเทศไม่เป็น “คนดี” จึงไม่อาจพึงพาระบอบรัฐสภาได้ จำเป็นต้อง “พึงพระบารมี” ของพระมหากษัตริย์ ซึ่งพระราชกรณียกิจต่างๆ และอิทธิพลของ

1 ศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 50200. E-mail: saicholnid@hotmail.com

อุดมการณ์กษัตริย์นิยมแบบ “พ่อแห่งชาติ” ทำให้ชนชั้นกลางเชื่อมั่นว่าพระองค์ทรงมีพระอัจฉริยภาพและความเมตตากรุณาอย่างสูงต่อราษฎร ทั้งนี้ การสร้างและการผลิตซ้ำความหมายของ “การปกครองแบบไทย” และ “ประชาธิปไตยแบบไทย” ที่พัฒนามาสู่ “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ทำให้บทบาททางการเมืองของพระมหากษัตริย์มีความชอบธรรม เมื่อถึงกลางทศวรรษ 2530 คนหลายกลุ่มแม้แต่นักวิชาการที่มีความคิดเสรีนิยมต่างก็ให้ความสำคัญแก่พระมหากษัตริย์ในการแก้ไขวิกฤตทางการเมือง ซึ่งมีส่วนเสริมสร้าง “พระราชอำนาจนำ” ให้สูงส่งยิ่งขึ้น และทำให้คนทั้งหลายหวังพึ่ง “พระบารมี” มากยิ่งขึ้น

เมื่อถึงปลายทศวรรษ 2540 มรดกวัฒนธรรมทางความคิดและการผลิตซ้ำความหมายหลายประการ รวมทั้งการสร้างความกลัวต่อ “ระบอบทักษิณ” โดยการสร้างความหมายว่าเป็น “ทุนสามานย์” หรือ “นักการเมืองเลว” ที่จะทำลายความมั่นคงของ “ชาติไทย” และ “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ได้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเกิด “ตุลาการภิวัตน์” เพื่อให้ตุลาการใช้อำนาจทางการเมืองแทนพระมหากษัตริย์ อย่างไรก็ตาม ชนชั้นกลางระดับล่างรับรู้กระบวนการดังกล่าวนี้ว่าเป็นการรักษาอำนาจของ “อำมาตย์” และ “สองมาตรฐาน” จึงเป็นการปะทะกันระหว่างวัฒนธรรมทางความคิดและความหมายสองแบบที่เป็นปัจจัยสำคัญของความขัดแย้งและการต่อสู้ทางการเมืองสืบมา

คำสำคัญ: ตุลาการภิวัตน์, วัฒนธรรมทางความคิด

Historical Legacy and the Construction of Judicial Activism in Thai State

Saichol Satayanurak²

Abstract

Development of “judicial activism” gradually constructs from ideological culture in the extensive time. In the dictatorship era in which the middle class has less bargaining and examining power, so that they want to have “good people” hold the power and employ the “virtue” controlling the government. At the same time, they attempt to bestow such power to the monarch “asking for the monarchical prestige” to resolve the crisis when abuse of power arises. For this reason, the middle class requires “Constitutional Monarchical Democracy.”

Such political ideological culture relates to the idea of “the people are not ready for democracy”; “the politicians are bad and incompetent”; and “political parties are still weak.” When the gov-

2 Professor, Department of History, Faculty of Humanities, Chiangmai University
50200 E-mail: saicholnid@hotmail.com

ernment leader is not a “good people” therefore the Thais cannot rely on the Parliamentary System. Hence, they have to “asking for monarchical prestige” from the King who has the royal activities and influential ideology of royalism as “National Father” in which they have faith. Accordingly, construction and reproduction of “Thai governance” and “Thai democracy” have developed to “Constitutional Monarchical Democracy” and lead to legitimize political role of the monarch. In the mid of 2530s, many groups, include liberal scholars, prioritized the monarchy’s role to cure the political crisis. This type movement reassures “the prerogative” and increasingly inspire many people to rely on “monarchical prestige.”

In the late 2540s, this traditional culture of such idea and reproduction of several significance -- include the fear of “Thaksinomics” signifying various words, namely “evil monetary” or “bad politicians” which will destroy “Thai Nation” and “Constitutional Monarchical Democracy” -- is an important factor to shape “judicial activism” and to pursue the judiciary perform the role for the monarch in politics. However, the middle class and grassroots perceive this formation as the power preservation of the “aristocrats” and “double standard.” Hence, there is a clash between ideological culture and parallel thinking as critical features of the political conflicts since.

Keywords: judicial activism, ideological culture

ความนำ

บทความนี้ให้ความสำคัญแก่การพิจารณา "วัฒนธรรมความคิดทางการเมือง" โดยเน้นความคิดและความหมายอันเกี่ยวเนื่องกับ "การปกครองแบบไทย" ที่ได้รับการสร้างและการผลิตซ้ำท่ามกลางการต่อสู้ทางการเมืองอย่างยาวนาน จนฝังเข้าไปในความรู้สึกนึกคิดของชนชั้นกลาง กลายเป็นรากฐานของการเกิด "ตุลาการภิวัตน์" ที่ชนชั้นกลางเห็นว่าบทบาททางการเมืองของตุลาการมีความชอบธรรม ทั้งๆ ที่สถานภาพทางอำนาจของตุลาการไม่ได้ยึดโยงกับอำนาจอธิปไตยของประชาชน และการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของศาลไม่ได้มุ่งส่งเสริมระบบคุณค่าหรือหลักการสำคัญในระบอบเสรีประชาธิปไตย รวมทั้งสิทธิเสรีภาพของประชาชน ดังที่เกิดขึ้นในประเทศอื่นๆ

การอธิบายกระบวนการ "ตุลาการภิวัตน์" ที่ผ่านมามักเน้นว่าหลังจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสต่อประธานศาลปกครองสูงสุดและประธานศาลฎีกาในวันที่ 25 เมษายน พ.ศ.2549 แล้ว ก็ได้เกิดการเคลื่อนไหวของตุลาการ นักกฎหมาย และนักวิชาการ เพื่อสนับสนุนให้ตุลาการปฏิบัติงานสนองพระราชดำรัส ส่งผลให้เกิดกระบวนการ "ตุลาการภิวัตน์" ขึ้นมา³ บทความนี้ไม่ได้ปฏิเสธคำอธิบายข้างต้น อีกทั้งยอมรับคำอธิบายที่ว่าอำนาจทางการเมืองของตุลาการไทยเป็นผลมาจาก "อำนาจแห่งอัตลักษณ์ของตุลาการ" ที่ตุลาการมีอัตลักษณ์เป็น "คนดี คนเก่ง และผู้ดี" ซึ่งได้รับการสร้างและผลิตซ้ำมาหลายทศวรรษแล้ว⁴ บทความนี้มีคำอธิบายเพิ่มเติมว่า มรดกวัฒนธรรมความคิดทางการเมืองของชนชั้นกลางที่เป็นรากฐานของการนิยามและการปรับเปลี่ยนความหมายของเรื่องต่างๆ ทำให้ "ตุลาการภิวัตน์แบบไทย" เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและมีความชอบธรรม

3 โปรตดู เกษียร เตชะพีระ, "รัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ.2549 กับการเมืองไทย" รัฐศาสตร์สาร 29,3 (กันยายน-ธันวาคม 2551): 1-83.

4 โปรตดู กฤษณ์พชร โสมณวัตร, "อำนาจแห่ง 'อัตลักษณ์' ตุลาการ" นิตีสังคมศาสตร์ 7, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2557).

วัฒนธรรมความคิดทางการเมืองของชนชั้นกลางไทย

แหล่งที่มาสำคัญของวัฒนธรรมทางความคิดของชนชั้นกลางไทยคือ ความรู้และความหมายที่ ปัญญาชนกระแสหลักสร้างขึ้นเกี่ยวกับการเมืองและการปกครองของไทย⁵ สารสำคัญของความคิดก็คือการให้ความสำคัญแก่ผู้นำที่เป็น “คนดี” ซึ่งความเป็น “คนดี” นี้มีศีลธรรมหรือ “ทศพิธราชธรรม” เป็นรากฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความมีปัญญาและความเมตตากรุณาต่อราษฎร พร้อมกันนั้นก็เห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดการศึกษาและไม่มีความสามารถที่จะใช้เหตุผล รวมทั้งในการเลือกตั้งหรือการมีส่วนร่วมทางการเมือง ประชาชนจึงควรยอมรับการแบ่งคนออกเป็นลำดับชั้นและทำหน้าที่โดยไม่เรียกร้องสิทธิใดๆ ความชอบธรรมของผู้นำส่วนหนึ่งจะมาจากการอ้างอิงหลัก “อเนกชนนิกรสโมสรสมมติ” หรือ “มหาชนนิกรสโมสรสมมติ”⁶ คือการเลือกตั้งผู้ปกครอง ซึ่งภายหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 หลักการนี้ยังคงได้รับการอ้างอิง⁷ เนื่องจากชนชั้นนำที่มีบทบาทอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านบางส่วนคาดหวังว่าความสำนึกในความสืบเนื่องระหว่างระบอบใหม่กับระบอบเก่าจะช่วยให้ทุกฝ่ายประนีประนอมและยอมรับระบอบใหม่ได้ง่ายขึ้น⁸ รวมทั้งยอมรับความเปลี่ยนแปลงในลักษณะวิวัฒนาการหรือ “ค่อยเป็นค่อยไป” แทนที่จะเปลี่ยนอย่างถอนรากถอนโคนซึ่งอาจนำไปสู่การนอง

5 โปรตดู สายชล สัตยานุรักษ์, 10 ปัญญาชนสยาม เล่ม 1 และเล่ม 2 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเพ่นบุคส์, 2558.

6 คำทั้งสองนี้เป็นสร้อยพระนามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏในรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ตามลำดับ

7 เช่น ในกรณีพระยามโนปกรณนิติธาดา และพระยาศรีวิสารวาทา โปรตดู สมชาย ปรีชาศิลปกุล, ข้อถกเถียงว่าด้วยสถาบันพระมหากษัตริย์ในองค์กรจัดทำรัฐธรรมนูญของไทยตั้งแต่ พ.ศ.2475-2550, เชียงใหม่: คีแอนท์ พรินติ้ง, 2558. หน้า 15 – 18.

8 นอกจากจะมีการอ้างอิงหลัก “อเนกชนนิกรสโมสรสมมติ” แล้ว ปัญญาชนบางพระองค์ เช่น กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ยังทรงนำหลัก “ธรรมราชา” มาใช้เพื่อถวายพระราชสมัญญานามแด่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ว่า “นิติธรรมมิกษัตริราช” โดยหวังว่าพระองค์จะทรงยอมรับการเป็นพระมหากษัตริย์ในระบอบรัฐธรรมนูญ

เลือดเช่นในฝรั่งเศสและรัสเซีย⁹

แม้ว่าหลังการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 รัฐบาลในระบอบใหม่จะให้ความสำคัญแก่ “มติมหาชน” แต่ “มติมหาชน” ไม่ได้มาจากราษฎรที่มีสิทธิเสรีภาพทางความคิด เพราะรัฐบาลดำเนินนโยบาย “มนุสสปฏิวัติ” เพื่อเปลี่ยนความคิดจิตใจและร่างกายของพลเมือง โดยต้องการปกครองชีวญาณ (governmentality) ของประชาชนจนถึงระดับที่ผู้นำประเทศ “เป็นตัวมติมหาชน เพราะพูดอะไรทำอะไร คนก็จะพูดตาม ทำตาม”¹⁰ ซึ่งความหมายของ “มติมหาชน” ในแง่นี้ย่อมไม่นำไปสู่การปกครองที่ประชาชนมีส่วนร่วม และการกำกับตรวจสอบการใช้อำนาจของผู้ปกครองก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้

ในช่วงทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา เมื่อมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วของชนชั้นกลาง ความคิดเกี่ยวกับการ “เลือกคนดีเป็นผู้ปกครอง” หรือ “การเลือกตั้งผู้นำที่เป็นคนดี” ก็มีความสำคัญมากขึ้น โดยชนชั้นกลางหวังจะใช้ “คุณธรรมของผู้ปกครอง” ในการกำกับควบคุมผู้นำประเทศ เพราะชนชั้นกลางเองไม่มีทั้ง “อำนาจ” และ “อิทธิพล” ในขณะที่ “ตัวแทน” (ส.ส.) ก็ขาดสมรรถภาพในการกำกับตรวจสอบรัฐบาล ส่วนเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ก็ได้อันตรธานไปนานแล้ว ชนชั้นกลางจึงพยายามต่อสู้กับอำนาจเผด็จการด้วยความคิดที่ว่าถ้าหากผู้ปกครอง “ไม่ใช่คนดี” ก็ควรจะมีการเลือกตั้งเพื่อเปลี่ยนตัวผู้ปกครอง หรือมีฉันทันที “ฟังพระบารมี” เพื่อขอ “นายกฯ พระราชทาน” ซึ่งชนชั้นกลางประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากการเรียกร้องรัฐธรรมนูญที่นำไปสู่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม

9 โปรตุเกสแนวความคิดที่นิยมความเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไปของ “สำนักคิดประเพณี” ที่วิเคราะห์โดย นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, “วาทกรรมการเมืองว่าด้วยประชาธิปไตยของไทย” ใน *ความคิด ความรู้ และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475*, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน, 2546, หน้า 79-120.

10 โปรตุเกส สายชล สัตยานุรักษ์, “มติมหาชน: ฐานทางความคิดของระบอบประชาธิปไตยไทยยุคเชื่อนำชาติพ้นภัย” ใน *สิริลักษณ์ สัมปชลิต, ศิริพร ยอดกมลศาสตร์ (บรรณาธิการ), คือความภูมิใจ รวมบทความเพื่อเป็นที่ระลึกในโอกาสศาสตราจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา เกษียณอายุราชการ*, กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์, 2545, หน้า 615-630.

พ.ศ. 2516 การเคลื่อนไหวต่อต้านการครองอำนาจอย่างยาวนานของนายกรัฐมนตรีที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2531 และการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลพลเอกสุจินดา คราประยูร ใน พ.ศ. 2535

ตราบจนกระทั่งปลายทศวรรษ 2540 ชนชั้นกลางจึงหันมาต่อต้านการเลือกตั้ง เนื่องจากเกิดวิกฤตทางการเมืองภายหลังการคว่ำบวมพรรคการเมืองขนาดกลาง 3 พรรคเข้ากับพรรคไทยรักไทยที่ทำให้พรรคไทยรักไทยได้รับชัยชนะอย่างท่วมท้นใน พ.ศ. 2548 และพรรคฝ่ายค้านในรัฐสภามี ส.ส.เพียง 175 คน ซึ่งไม่อาจเปิดประชุมอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีได้¹¹ การต่อต้านการเลือกตั้งในช่วงปลายทศวรรษ 2540 นี้เองที่นำไปสู่การรื้อฟื้นและการผลิตซ้ำความคิดที่ว่าประชาธิปไตยแบบตะวันตกหรือแบบเลือกตั้งไม่เหมาะกับสังคมไทย เพราะประชาชนในชนบท “ขาดการศึกษา” และถูกนักการเมือง “ซื้อ” หรือ “หลอก” ซึ่งถ้ามีการเลือกตั้งภายใต้สภาพการณ์เช่นนี้ก็จะทำให้กลุ่มทุนใหญ่สามารถผูกขาดอำนาจและแสวงหาผลประโยชน์อย่างปราศจากคุณธรรมยิ่งกว่าในยุคใดๆ ที่ผ่านมา¹²

สำหรับการถ่วงดุลและตรวจสอบระหว่างอำนาจบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการนั้น ชนชั้นกลางเห็นว่า “นักการเมืองเลวและไร้สมรรถภาพ” และ “พรรคการเมืองอ่อนแอ” จึงไม่คาดหวังว่ารัฐสภาจะทำหน้าที่ตรวจสอบฝ่ายบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ แต่มีความเข้าใจและรับรู้ว่า “ตุลาการ” พึงดำรงตนอยู่ห่างๆ หรือไม่ควรจะเข้าเกี่ยวข้องกับฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติเพื่อจะสามารถรักษาความเป็นกลางและความยุติธรรมเอาไว้ได้ บทบาททางการเมืองของตุลาการในความคาดหวังของชนชั้นกลางจึงได้แก่การเป็นผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายที่มีส่วนร่วม

11 แพทย์ พิจิตร (นามแฝง), “รัฐบาลทักษิณเข้าข่ายระบอบอำนาจนิยมหรือไม่?” ใน **มติชนสุดสัปดาห์** 36, 1857 (18-24 มีนาคม 2559): 55. (รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 กำหนดว่าจะอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีได้ก็ต่อเมื่อมี ส.ส. ร่วมลงนามจำนวน 200 คนขึ้นไป)

12 โปรตุเกตุการสร้างควมหมายในเรื่องเหล่านี้โดยนักวิชาการที่สนับสนุน “ตุลาการภิวัตน์” ข้างหน้า

ในการร่างรัฐธรรมนูญและการตัดสินใจในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์
เมื่อผู้มีอำนาจตกเป็นจำเลยในศาล

อาจกล่าวได้ว่าหลังการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ชนชั้นกลางไทยซึ่งปราศจากทั้ง
“อำนาจ” และ “อิทธิพล” เป็นของตนเอง จำเป็นต้องพึ่ง “อิทธิพล” หรือ
“พระบารมี” ของสถาบันพระมหากษัตริย์ในการคาน “อำนาจ” ของผู้นำประเทศ
ตามทฤษฎีเรื่อง “อำนาจ” และ “อิทธิพล” ของโยชิฟูมิ ทามาตะ และนิธิ เอียวศรี
วงศ์¹³ ขณะเดียวกันก็หวังพึ่งการตัดสินใจของตุลาการในพระปรมาภิไธย
ของพระองค์ โดยมีความเชื่อมั่นว่าพระมหากษัตริย์ย่อมทรงไว้ซึ่งทศพิธราชธรรม
พระราชกรณียกิจต่างๆ รวมทั้ง “โครงการในพระราชดำริ” จำนวนมาก และ
พระราชดำรัสในโอกาสสำคัญๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแก้ไขวิกฤตทางการเมืองใน
อดีตที่ผ่านมา ไม่เพียงแต่จะทำให้ชนชั้นกลางสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณและ
มีความจงรักภักดีอย่างลึกซึ้งเท่านั้น ยังเชื่อมั่นมากขึ้นด้วยว่าพระมหากษัตริย์
จะทรงกำกับดูแลการใช้อำนาจของผู้นำประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมกันนั้น
ชนชั้นกลาง (รวมทั้งกลุ่มทุนเชื้อสายจีนซึ่งมีความวิตกกังวลอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับ
สถานภาพของตนเองใน “ชาติไทย” และการที่ต้นทุนในการประกอบธุรกิจของ
ตนเองจะสูงเกินไปจากการแสวงหา “ค่าเช่าทางเศรษฐกิจ” ของผู้มีอำนาจ) ก็ได้
พร้อมใจกัน “ถวายพระราชอำนาจ” และให้ความร่วมมือในการเสริมสร้าง
“พระราชอำนาจนำ” อย่างเต็มที่ ซึ่งทำให้ชนชั้นกลางสามารถ “พึ่งพระบารมี”

- 13 โยชิฟูมิ ทามาตะ. “อิทธิพล” และ “อำนาจ”: การเมืองไทยด้านที่ไม่เป็นทางการ” ใน อมรา
พงศาพิชญ์และปรีชา คุวินทร์พันธุ์ (บรรณาธิการ) **ระบบอุปถัมภ์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543. นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้ใช้มนต์คาถาเรื่อง “อิทธิพล” และ
“อำนาจ” ของโยชิฟูมิ ทามาตะในการวิเคราะห์ “รัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรมไทย” ซึ่งแม้ว่า
นิธิ เอียวศรีวงศ์ จะมีได้กล่าวถึง “อิทธิพล” ของสถาบันพระมหากษัตริย์ แต่ก็ได้วิเคราะห์
ว่า “คนไทยอาจไม่ได้คิดถึงการควบคุม ‘อำนาจ’ ด้วยกลไกทางกฎหมายและสิทธิพลเมือง
แต่คิดถึงการใช้ ‘อิทธิพล’ ควบคุม ‘อำนาจ’ มากกว่า” พร้อมกันนั้นก็ “ใช้ ‘อิทธิพล’ อื่นที่
ใหญ่กว่ามาคาน ‘อิทธิพล’ ที่เป็นอันตรายต่อตัวเองอยู่” โปรดดู นิธิ เอียวศรีวงศ์, “รัฐธรรมนูญ
ฉบับวัฒนธรรมไทย” ใน **ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียน และอนุสาวรีย์**, กรุงเทพฯ: มติชน,
2538, หน้า 159 , 163.

ได้อย่างดียิ่งตลอดมา และเนื่องจากเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้ผู้นำทางทหารหรือผู้นำจากพรรคการเมืองยอมอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของพระมหากษัตริย์โดยดุษณีก็คือ ความจงรักภักดีอย่างสูงสุดต่อองค์พระประมุขของชาติ ขนชั้นกลางจึงให้ความสำคัญแก่ “ความจงรักภักดี” ของผู้นำประเทศเป็นอย่างมาก

อนึ่ง การที่ “คนชั้นกลางคิดว่าตัวสามารถควบคุมอำนาจสมบูรณาญาสิทธิได้ในระดับหนึ่ง โดยอาศัยเครื่องมือ...คือกฎหมายแพ่งและอาญา”¹⁴ ทำให้ชนชั้นกลางให้ความสำคัญแก่การเป็น “คนดี” ของตุลาการ รวมทั้งการมีคุณธรรมคือความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และเนื่องจากชนชั้นกลางกับตุลาการในศาลของไทยมีทัศนคติหรือค่านิยมทางสังคมและการเมืองคล้ายคลึงกันเพราะผ่านการหล่อหลอมกล่อมเกลามาได้วัฒนธรรมทางความคิดเดียวกัน เมื่อประกอบกับอัตลักษณ์ตุลาการที่ได้รับการสร้างขึ้นภายใต้พลังของวัฒนธรรมแห่งชาติ ขนชั้นกลางจึงมีความเชื่อมั่นในสถาบันตุลาการมากกว่าองค์กรอื่นๆ ของรัฐ¹⁵ การเข้ามามีบทบาททางการเมืองของตุลาการจึงเป็นเรื่องที่ชนชั้นกลางชื่นชมยินดี เมื่อประกอบกับการใช้อำนาจทางการเมืองของตุลาการเกิดขึ้นจาก “พระราชดำรัส” ก็ยิ่งทำให้ชนชั้นกลางมีความเชื่อมั่นในสถาบันตุลาการมากขึ้น

ควรกล่าวด้วยว่าการ “พึงพระบารมี” ของสถาบันพระมหากษัตริย์ในการต่อสู้ทางการเมือง เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นตั้งแต่ทศวรรษ 2490 แล้ว ดังจะเห็นได้ว่า “กลุ่มกษัตริย์นิยม” ซึ่งต่อสู้กับรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ร่างรัฐธรรมนูญ

14 นิธิ เอียวศรีวงศ์, “วัฒนธรรมทางการเมืองไทย” วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 12, 2 (24) มกราคม – มิถุนายน 2554): 59. (ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “วัฒนธรรมการเมืองไทย” ในการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 9 ประจำปี 2550 ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2550).

15 สถาบันพระปกเกล้าได้สำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อสถาบันตุลาการ ใน พ.ศ.2544 ประชาชนเชื่อมั่นต่อศาลยุติธรรม ร้อยละ 73.4 และมีความเชื่อมั่นเพิ่มมากขึ้นทุกปี จนถึงปีพ.ศ. 2547 เชื่อมั่นมากถึงร้อยละ 86.7 ในขณะที่ปี พ.ศ.2545 เชื่อมั่นร้อยละ 75 ปีพ.ศ. 2546 เชื่อมั่นร้อยละ 83.2 โปรดดู ปัทมา สุปกัาปิง, “สถาบันตุลาการไทย” ค้นเมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2559 จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=สถาบันตุลาการไทย>.

พ.ศ. 2492 ใน “มาตรา 59” ระบุว่า “กำลังทหารเป็นของชาติ อยู่ในบังคับบัญชาสูงสุดของพระมหากษัตริย์ ไม่ขึ้นต่อเอกชน คณะบุคคล หรือพรรคการเมืองใดๆ”¹⁶ และในช่วงเวลาที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เริ่มแยกตัวออกจากการเป็นฐานอำนาจของรัฐบาล (ก่อนที่จะก้าวขึ้นเป็นผู้บัญชาการทหารบก) ก็ได้จัด “พิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตนและสวนสนามของทหารรักษาพระองค์” ขึ้นเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2496 ด้วย¹⁷

ในการธำรงรักษาอำนาจของฝ่ายตุลาการที่ “พึ่งพระบารมี” ของพระมหากษัตริย์เช่นกัน มีการเน้นว่าพระองค์ทรงเป็นที่มาของความยุติธรรมเพื่อสืบทอดคติการตัดสินคดีความในพระปรมาภิไธย นิธิ เอียวศรีวงศ์ วิเคราะห์ว่า “หลังวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ...ผู้ถืออำนาจ...กลายเป็นนักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งหรือมาจากปลายกระบอกลูกปืน นับจากนั้นมาฝ่ายตุลาการก็พยายามแสวงหาอิสรภาพจากฝ่ายบริหาร (และในที่สุดก็ประสบความสำเร็จ) ฝ่ายตุลาการจึงเป็นฝ่ายเดียวที่สามารถรักษาความ “ศักดิ์สิทธิ์” ของตำแหน่งเอาไว้ได้ แต่ความศักดิ์สิทธิ์ของฝ่ายตุลาการ เป็นความศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกไว้กับสถาบันพระมหากษัตริย์เหมือนกับสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์”¹⁸

16 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 66 วันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2492.

17 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เคยดำรงตำแหน่งผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 1 รักษาพระองค์ ซึ่งเป็นหน่วยกำลังสำคัญ ต่อมาใน พ.ศ.2493 ได้ดำรงตำแหน่งแม่ทัพกองทัพภาคที่ 1 และรักษาการผู้บัญชาการกองพลที่ 1 ในวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2496 มีการจัด “พิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตนและสวนสนามของทหารรักษาพระองค์” ขึ้นเป็นครั้งแรกเนื่องในวันคล้ายวันสถาปนากรมทหารราบที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์ฯ (ร.1 รอ.) (ขึ้นกับกองพลที่ 1 รักษาพระองค์) หน่วยงานนี้มีหน้าที่ถวายความปลอดภัยและถวายพระเกียรติแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์โดยใกล้ชิด พิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตนและสวนสนามฯ วางเว้นไปเป็นระหว่าง พ.ศ.2497-2503 เริ่มจัดอีกครั้งหนึ่งเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา พ.ศ.2504 และจัดอย่างต่อเนื่องทุกปีจนถึงปัจจุบัน).

18 นิธิ เอียวศรีวงศ์, “ศาลเจ้า” ใน **พิพากษ์ศาล** , กรุงเทพฯ: มติชน, 2555, หน้า 19-21. (เน้นโดยนิธิ เอียวศรีวงศ์).

การ “ฟังพระบรมมหาราช” ในการต่อต้านอำนาจเผด็จการทหาร ยังเกิดขึ้นในหมู่นักศึกษาและนักวิชาการด้วย นอกจากกรณี “14 ตุลาคม พ.ศ.2516” แล้ว ใน พ.ศ.2531 มีนักวิชาการ 99 คน ทำหนังสือ “กราบบังคมทูลพระกรุณาทราบใต้ฝ่าละอองพระบาท” เกี่ยวกับ “ความวุ่นวายสับสนในทางการเมือง” และ “ประเทศชาติต้องการดำเนินตามครรลองประชาธิปไตยแบบรัฐสภาโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขอย่างแท้จริง” อันเป็นการ “ฟังพระบรมมหาราช” ด้วยเป้าหมายที่ต้องการให้นายกรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งแทนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์¹⁹ และในกลางทศวรรษ 2535 ซึ่งเกิดเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” สื่อหนังสือพิมพ์และปัญญาชนสาธารณะก็ได้ “ฟังพระบรมมหาราช” เพื่อขอให้พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจยุบ พระราชทานนายกรัฐมนตรี “คนกลาง” หรือนายกรัฐมนตรี “พระราชทาน” มีการถวายฎีกา “สภากระเจก” ซึ่งอาศัยพระราชอำนาจในการก่อตั้งสมัชชาแห่งชาติเพื่อช่วยงานรัฐสภา แม้แต่ข้อเรียกร้องให้มี “การปฏิรูปการเมือง” ก็เสนอให้สถาบันพระมหากษัตริย์มีส่วนในการกำหนดผู้นำการปฏิรูป รวมทั้งเสนอความคิดเรื่อง “ถวายพระราชอำนาจ” เพราะต้องการกีดกันมิให้รัฐสภาใช้อำนาจในการกำหนดการปฏิรูป ซึ่งกระแสดังกล่าวที่สื่อหนังสือพิมพ์และปัญญาชนสาธารณะเสนอต่อสังคมในช่วงนี้มีลักษณะสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ “สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นตัวแทนเจตจำนงของประชาชนมากกว่านักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้ง...สถาบันพระมหากษัตริย์สามารถแสดงความเป็นผู้นำในการกำหนดวาระทางสังคมได้มากกว่านักการเมือง และ...มีข้อเสนอว่าควรขยายพระราชอำนาจในรัฐธรรมนูญให้สถาบันพระมหากษัตริย์” พร้อมกันนั้นก็เสนอว่าควรจำกัดการใช้ อำนาจของนักการเมือง²⁰

19 อังใน ธนาพล อัฐกุล, “เสาหลักทางจริยธรรมชื่อเปรม” *ฟ้าเดียวกัน* 4, 1 (มกราคม-มีนาคม 2549): 110.

20 โปรตดู กิตติศักดิ์ สุจิตตารมย์, “ทัศนะของสื่อหนังสือพิมพ์และปัญญาชนสาธารณะที่มีต่อสถานะและบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ ระหว่าง พ.ศ.2535-2540” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557.

ในขณะที่เกิดวิกฤตทางการเมืองใน พ.ศ. 2535 กลุ่มนักวิชาการ 42 คน (เช่น ประเวศ วะสี ธีรยุทธ บุญมี ชาญวิทย์ เกษตรศิริ สมคิด เลิศไพฑูรย์ สุรพล นิติไกรพจน์ ฯลฯ) ได้ร่วมกัน “ถวายฎีกา” โดยจัดทำ “หนังสือกราบบังคมทูลถวายความเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์บ้านเมือง” ส่งไปยังราชเลขาธิการ อ่างเหตุผลภายใต้วัฒนธรรมทางความคิดของชนชั้นกลางที่ให้ความสำคัญแก่การตรวจสอบเรื่องคอร์รัปชัน และถือว่า “คนดี” ย่อมไม่มีความปรารถนาใน “อำนาจ”²¹ เช่น หนังสือถวายฎีกากล่าวว่าผู้ปกครองที่พิดคำสัญญาที่ให้ไว้ว่าจะเข้ามาแก้ปัญหาคอร์รัปชัน พิดสัญญาว่าจะไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และประชาชนถูกหลอกให้ไปเลือกตั้งเพื่อสร้างความชอบธรรมให้อำนาจของทหาร²² หนังสือ “ถวายฎีกา” นี้ระบุด้วยว่า “องค์พระมหากษัตริย์เป็นสถาบันเดียวที่รื้อรวมจิตใจของคนในชาติ และเป็นสถาบันเดียวเท่านั้นที่จะคลี่คลายวิกฤตการณ์ครั้งนี้ให้ลุล่วงไปได้...สถาบันพระมหากษัตริย์ย่อมทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะให้คำแนะนำตักเตือนรัฐบาลได้ตามประเพณีแห่งรัฐธรรมนูญของระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ทางออกที่เป็นไปได้ประการหนึ่ง คือ การพระราชทานข้อแนะนำให้นายกรัฐมนตรียุบสภาเพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่”²³

นอกจากนี้ นักวิชาการที่มีแนวคิดเสรีนิยมอีกหลายคนได้กล่าวถึงความสำคัญของ “การฟังพระบารมี” เช่น นิธิ เอียวศรีวงศ์ เขียนบทความว่า “หากปราศจากซึ่งพระบารมีในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว ป่านนี้การสังหารหมู่ในท้องถนนจะยุติลงอย่างไร”²⁴ ส่วนชาญวิทย์ เกษตรศิริ กล่าวว่า “เราคิดว่า

21 โปรตุส สายชล สัตยานุรักษ์, *คึกฤทธิ์กับประดิษฐกรรม “ความเป็นไทย” เล่ม 2*, กรุงเทพฯ: มติชน, 2550, หน้า 47.

22 กิตติศักดิ์ สุจิตตารมย์, “ทัศนะของสื่อหนังสือพิมพ์และปัญญาชนสาธารณะที่มีต่อสถานะและบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ ระหว่าง พ.ศ.2535-2540”, (อ้างแล้ว), หน้า 69.

23 เรื่องเดียวกัน, หน้า 68-69.

24 นิธิ เอียวศรีวงศ์, “มโนธรรมของชนชั้นนำทางอำนาจ” *ผู้จัดการรายวัน* (27 พฤศจิกายน 2535): 9. กิตติศักดิ์ สุจิตตารมย์, “ทัศนะของสื่อหนังสือพิมพ์และปัญญาชนสาธารณะที่มี

องค์พระมหากษัตริย์เป็นสถาบันเดียวที่จะทำให้สถานการณ์คลี่คลายไปได้ จึงเข้าชื่อกันเพื่อถวายฎีกาเอาพระมหากรุณาธิคุณเป็นที่ตั้ง”²⁵ เป็นต้น

สำหรับชนชั้นกลางเชื้อสายจีนซึ่งต้องการให้ผู้มีอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองถูกกำกับตรวจสอบเพื่อมิให้แสวงหา “ค่าเช่าทางเศรษฐกิจ” จนเกินขอบเขต นับเป็นกลุ่มคนมืหมาในสังคมไทยที่ยึดถือวัฒนธรรมทางความคิดดังกล่าวข้างต้นนี้ โดยได้สร้างสำนักทางประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงตนเองเข้ากับสถาบันพระมหากษัตริย์มาตั้งแต่ทศวรรษ 2510 มีการเขียนวรรณกรรม ประวัติตระกูล และความทรงจำภายใต้โครงเรื่อง “เสื่อผืนหมอนใบภายใต้พระบรมโพธิสมภาร” ดังนั้น “ประชาธิปไตย” ในทัศนะของชนชั้นกลางเหล่านี้จึงต้องมีพระมหากษัตริย์ไทยคอย “ปกเกล้าปกกระหม่อม” หรือจะต้องเป็น “ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข”²⁶ เพื่อจะได้ “ฟังพระบารมี” นั้นเอง

วัฒนธรรมความคิดทางการเมืองของชนชั้นกลางและการให้ความหมายกับสถาบันต่างๆ ผูกพันอย่างใกล้ชิดกับการคลี่คลายของวัฒนธรรมทางความคิดเรื่อง “การปกครองแบบไทย” และ “ประชาธิปไตยแบบไทย” ที่นำมาสู่ความหมายของ “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ดังนั้น จึงควรวิเคราะห์การสร้างความคิดและความหมายของระบอบการปกครองต่างๆ เหล่านี้ อย่างละเอียด เพื่อจะเข้าใจการผลิตซ้ำและการปรับเปลี่ยนความหมายที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครองไทยท่ามกลางวัฒนธรรมทางความคิดเหล่านี้ และเข้าใจในพลังของวัฒนธรรมทางความคิดเหล่านี้ที่เอื้อให้ “ตุลาการภิวัตน์” เกิดขึ้นใน พ.ศ. 2549 ในฐานะที่เป็นส่วนสำคัญในการต่อสู้กับนักการเมือง ซึ่งเป็นกลุ่มทุนใหญ่ที่ได้

ต่อสถานะและบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ ระหว่าง พ.ศ.2535-2540”, (อ้างแล้ว), หน้า 6.

25 กิตติศักดิ์ สุจิตตารมย์, “ทัศนะของสื่อหนังสือพิมพ์และปัญญาชนสาธารณะที่มีต่อสถานะและบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ ระหว่าง พ.ศ.2535-2540”, (อ้างแล้ว), หน้า 72.

26 สิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์, “ลูกจีนรักชาติ”: สำนักประวัติศาสตร์และนิยามประชาธิปไตย” วารสารมนุษยศาสตร์ 16, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2558): 112-156.

รับการให้ความหมายจากชนชั้นกลางว่าเป็น “ทุนสามัญที่ไร้คุณธรรมจริยธรรม” ที่ลอกใช้มวลชนคนชนบทมาเป็นเครื่องมือทางการเมือง

การสถาปนาความคิดเรื่อง “การปกครองแบบไทย” และ “ประชาธิปไตยแบบไทย” ในทศวรรษ 2500

การเกิดขึ้นและการคลี่คลายของความคิดเรื่อง “การปกครองแบบไทย” และความคิดเรื่อง “ประชาธิปไตยแบบไทย”²⁷ ดำเนินไปพร้อมๆ กับการผลิตซ้ำความหมายของคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมไทย เช่นความหมายของ “ประชาชน” “นักการเมือง” “พรรคการเมือง” เพื่อเน้นว่า “ประชาธิปไตยแบบตะวันตกไม่เหมาะสมกับสังคมไทย” จึงนำผลร้ายต่างๆ มาสู่ชาติบ้านเมือง ซึ่งความหมายเหล่านี้เกิดขึ้นมาในสังคมไทยตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์และได้รับการผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องในทศวรรษ 2490 เป็นต้นมา โดยมีการปรับเปลี่ยนจุดเน้นและความหมายให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปในช่วงเวลาต่างๆ จนกลายมาเป็นวาทกรรม “ประชาธิปไตยแบบตะวันตกและประชาธิปไตยแบบเลือกตั้งไม่เหมาะสมกับสังคมไทย” และ “ประเทศไทยควรมีการปกครองแบบไทยคือประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” เพื่อให้คนไทยได้ “ฟังพระบารมี” ในทุก เรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ “ฟังพระบารมี” ในการกำกับตรวจสอบผู้ปกครองประเทศ หรือการพระราชทาน “คนดี” มาเป็นนายกรัฐมนตรี

แนวความคิดเกี่ยวกับการปกครองที่เหมาะสมกับประเทศสยามซึ่งเป็นรากฐานของวัฒนธรรมความคิดทางการเมืองของชนชั้นกลางไทย เริ่มมีร่องรอยมา

27 คำว่า “การปกครองแบบไทย” ใช้โดย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เพื่อโต้แย้งคำว่า “ประชาธิปไตยแบบไทย” ที่ใช้โดยฝ่ายรัฐบาลในครั้งหลังของทศวรรษ 2500 ควรกล่าวด้วยว่าทั้งกระแสโลกภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และการขยายตัวของชนชั้นกลางที่ต้องการการเลือกตั้ง ทำให้รัฐบาลไม่อาจปฏิเสธ “ประชาธิปไตย” อย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ยังต้องการให้สถาบันพระมหากษัตริย์แต่งตั้งนายกรัฐมนตรีเพื่อให้ผู้นำทางทหารมีความชอบธรรมทางการเมืองอย่างยาวนาน จึงใช้คำว่า “ประชาธิปไตยแบบไทย” (โปรดดูรายละเอียดข้างหน้า).

ตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ ดังปรากฏในจารึกหลักที่ 1 ซึ่งได้รับการเผยแพร่โดย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ที่แสดงให้เห็นว่า “พ่อขุน” ทรงปกครองประชาชน ให้อยู่เย็นเป็นสุขเสมือน “พ่อปกครองลูก” โดยอาศัยธรรมะของพุทธศาสนา ทรง ตัดสินคดีความอย่างยุติธรรม และทรงรับรองกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของเอกชน ทำให้ “สุโขทัยนี้ดี”²⁸ (หรือทำให้ “เมืองไทยนี้ดี”) ทั้งนี้ หนังสือ นานาธรรมวิจารณ์ ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงพระราชนิพนธ์ ระบุคุณสมบัติของผู้ปกครอง ซึ่งเป็น “พระมหาสมมุติราช” (หรือราชาที่มาจากทางเลือกตั้ง) ว่า “มีสติปัญญา อุตสาห ความเพียรมาก อยากจะให้คนทั้งปวงเป็นสุขเสมอกัน รักการยุติธรรมเป นที่ยิ่ง” และ “ยุติธรรมนี้ อำนวย ความรู้ ความฉลาดของคนซื้อตรง แลมีเมตตา ปราณีแก่คนทั้งปวง ย่อมคิดเห็นถูกต้องโดยมากได้”²⁹ สะท้อนว่าพระองค์ทรงให้ ความสำคัญแก่ปัญญาและคุณธรรมของผู้ปกครองในการอำนวยความสะดวก “ยุติธรรม” (ซึ่งหมายถึงความถูกต้องชอบธรรม)

เมื่อเกิดรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ขึ้นมา ความคิดเรื่องการปกครองที่เหมาะสมกับสังคมไทยปรากฏอย่างชัดเจนใน “พระบรมราชาธิบายว่าด้วยความสามัคคี” ดังความตอนหนึ่งว่า

“ราษฎรคงจะเชื่อเจ้าแผ่นดินมากกว่าผู้ซึ่งจะมาเป็นเมมเบอร์ออฟ ปาติเมนต์ เพราะปกติทุกวันนี้ ราษฎรย่อมเชื่อถือเจ้าแผ่นดินว่าเป็น ผู้อยู่ในยุติธรรม และเป็นผู้รักใคร่คิดจะทำนุบำรุงราษฎรให้อยู่เย็น เป็นสุขยิ่งกว่าผู้อื่นทั้งสิ้น...

...จะเพลินถือเอาความคิดของพวกที่เป็นผู้คิดราชการในประเทศยุโรป บ้าง...มาจัดการในเมืองไทยก็จะเป็นการไม่ถูกกันเลย ด้วยพื้นเพ การงานทั้งปวงไม่เหมือนกัน เหมือนหนึ่งจะไปลอกเอาตำราทำนา

28 ประชุมศิลาจารึกสุโขทัย

29 โปรตดู ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ “กำเนิดการเมืองและความยุติธรรม” ใน ไพโรกระดมพีแห่ง กรุงรัตนโกสินทร์ , กรุงเทพฯ: มติชน, 2549, หน้า 106-108.

ปลูกข้าวสาเลีในเมืองยุโรปมาปลูกข้าวเจ้าข้าวเหนียวในเมืองไทย...ถ้าจะตั้งเป็นโยบายกัลปาตี...ก็จะมีแต่พวกละเก้าคนสิบคน...แต่ยังมีพวกอื่นอีกที่เป็อย่างเก้าๆ อยู่นันตั้งร้อย พวกที่ถือตัวเป็นโยบายกัลปาตี ทั้งสองสามพวกก็ต้องเห็นต้องถูกคนตั้งร้อยนัน...เพราะเหตุที่คนตั้งร้อยนันไม่มีความรู้ทุนรอนอันใด...ในพวกนโยบายกัลปาตี...คงจะมีพวกออปโปสิชันมากอยู่...มักจะชักให้เกิดความแตกร้าวิวาทกันอันไม่เป็นประโยชน์”³⁰

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงเน้นด้วยว่า “คนในเมืองไทยเคยรวบรวมนันเป็ความคิดอันหนึ่งอันเดียว คือเอากระแสพระราชดำริพระเจ้าแผ่นดินเป็ประมาณ...เหตุว่ากระแสพระราชดำริของพระเจ้าแผ่นดิน...ย่อมตั้งอยู่ในความชอบธรรม อาศัยพระเมตตากรุณาต่ออาณาประชาราษฎร์อันแรงกล้า เป็ที่นิยมยินดีชอบใจของราษฎรทั้งปวง จึงเป็ที่เชื่อใจวางใจของคนทั้งปวง”³¹ แนวพระราชดำริดังกล่าวนันได้รับการผลิตซ้ำในหลายรูปแบบ รวมทั้งการสถาปนาความหมาย “สมเด็จพระปิยมหาราช” ด้วยอนุสาวรีย์และพิธีกรรม ซึ่งเมื่อประกอบกับมรดกทางวัฒนธรรมที่ตกทอดมาแต่โบราณก็ทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์มีความสำคัญอย่างยิ่งในรัฐไทยจนกระทั่งคณะราษฎรไม่สามารถจะยกเลิกได้

ภายหลังเกิดการปฏิวัติ พ.ศ.2475 แล้ว การถกเถียงเรื่องประเทศไทยควรปกครองแบบตะวันตกหรือไม่ คนไทยส่วนใหญ่พร้อมหรือไม่สำหรับการเลือกตั้งและระบบรัฐสภา และระบบรัฐสภามีผลดีหรือผลร้ายอย่างไรต่อสังคมไทย ยังคงมีมาโดยตลอด ในส่วนที่เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์นัน ถึงแม้ว่าในช่วง 15 ปีแรกความสำคัญและบทบาททางการเมืองของพระมหากษัตริย์จะลดน้อยถอยลงมาก ดังจะเห็นได้จากการอภิปรายและการลงมติในสภาร่างรัฐธรรมนูญและสภาผู้

30 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบรมราชาธิบายว่าด้วยความสามัคคี” ใน ประวัติศาสตร์และการเมือง , กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516, หน้า 169-176.

31 เรื่องเดียวกัน, หน้า 179.

แทนราษฎรในระหว่าง พ.ศ.2475 – 2489 ซึ่งเสียงส่วนใหญ่ยืนยันในหลักการ “อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน” แม้แต่พระยามโนปกรณนิติธาดาก็กล่าวว่า “อำนาจอธิปไตย...มาจากชาติคือราษฎรรวมกัน...แล้วพระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้น...แต่ว่าท่านมิได้ทรงใช้ตามพระทัย ทรงใช้ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ”³² ส่วนการถกเถียงเกี่ยวกับการถวายพระราชอำนาจในการยับยั้งร่างกฎหมายที่ผ่านการลงมติของรัฐสภาแล้วนั้น เสียงส่วนใหญ่ในรัฐสภาทั้งใน พ.ศ. 2477 และ พ.ศ. 2489 ก็ลงมติไม่รับรอง โดยยืนยันในหลักการ “อำนาจสูงสุด” ของรัฐสภาที่มาจากการเลือกตั้งของราษฎร³³

จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สถานภาพทางอำนาจของสถาบันพระมหากษัตริย์จึงเริ่มสูงขึ้นเนื่องจากคณะราษฎรได้สูญเสียอำนาจภายหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ในขณะที่นักคิด นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ ตลอดจนข้าราชการและชนชั้นกลางทั่วไป ซึ่งประสบความเดือดร้อนจากสภาวะสงคราม และได้พบเห็นการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองและการใช้อำนาจโดยมิชอบของชนชั้นนำในระบอบใหม่ พวกกันเห็นวาระบอบ “ประชาธิปไตย” ทำให้สังคมไทยเลวลง ในขณะที่ความหมายของ “ความเป็นไทย” ในด้านการปกครองได้รับการเชิดชูโดยกลุ่ม “กษัตริย์นิยม” ที่ต่อสู้กับรัฐบาลของคณะรัฐประหาร โดยมีการนำเอาความคิดเดิม เช่น “ธรรมราชา” และ “พ่อปกครองลูก” กลับมาใช้ พร้อมกับมีการปรับเปลี่ยนจุดเน้นและความหมายเป็นระยะๆ เพื่อตอบสนองบริบทที่เปลี่ยนไปอย่างมีพลัง ทำให้ความคิดว่า “ประชาธิปไตย” ของไทย “มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ได้รับการบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2492 และรัฐสภาให้ความเห็นชอบกับการถวายพระราชอำนาจสำคัญบางประการแก่พระมหากษัตริย์ เช่น การแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภา และ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้ให้เหตุผลเอาไว้ด้วยว่า “ระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมืออันทรงประสิทธิภาพที่สุดไว้ให้

32 สมชาย ปรีชาศิลปกุล, ข้อถกเถียงว่าด้วยสถาบันพระมหากษัตริย์ในองค์การจัดทำ รัฐธรรมนูญของไทย ตั้งแต่ พ.ศ.2475-2550 , เชียงใหม่: คีแอนท์ พรินติ้ง, 2558, หน้า15-18.

33 เรื่องเดียวกัน, หน้า 90-97.

เราป้องกันเผด็จการ トラบโดที่อำนาจสูงสุดยังอยู่กับพระมหากษัตริย์และฉะนั้นจึง
ปลดอดพันเง้อมมือของพวกมกัใหญ่ไฝสูงทางการเมืองแล้ว トラบนั้นก็จะไม่มีความ
ปรารณาในหมุ่นการเมืองที่จะเป็นจอมเผด็จการ”³⁴ ในเวลาต่อมาแนวความคิด
ดังกล่าวนี้ก็ได้รับการขยายความและการผลิตซ้ำอย่างเข้มข้นโดยมีการให้เหตุผล
และการยกตัวอย่างรูปธรรมให้น่าเชื่อถือท่ามกลางการผลิตซ้ำความหมายของ
“ความเป็นไทย” ที่มีพระมหากษัตริย์และพุทธศาสนาเป็นหัวใจ³⁵ จนเกิดการ
ยอมรับอย่างกว้างขวางและมีผลอย่างลึกซึ้งต่อวัฒนธรรมทางความคิดของชนชั้น
กลาง ในขณะเดียวกันก็มีการเน้นว่า “ประชาธิปไตยแบบตะวันตกไม่เหมาะกับ
สังคมไทย” เนื่องจาก “สังคมไทยมีคนที่มีความรู้และความพร้อมสำหรับการ
ปกครองตนเองจำนวนน้อยมาก” เช่นเดียวกับความคิดที่ว่า “นักการเมืองเลวและ
พรรคการเมืองไร้คุณภาพและสมรรถภาพ” อันเป็นภาพลักษณ์ที่ได้รับการสร้างขึ้น
และผลิตซ้ำอย่างเข้มข้นตั้งแต่ทศวรรษ 2490 เป็นต้นมา แม้แต่ กุหลาบ สาย
ประดิษฐ์ ก็เขียนบทความในวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2490 ความว่า

“การศึกษาและความใส่ใจในการปกครองตนเองของราษฎร ยังอยู่
ในระดับต่ำ ...ภาวการณ์เช่นนี้ไม่เป็นนิมิตมงคลแก่ประชาธิปไตย
อยู่แล้ว...เราได้เห็นความทุจริต ความเสื่อมทางจิตใจ ความระแวง
สงสัยและความไม่เชื่อถือไว้วางใจกัน ปรากฏแพร่หลายทวีขึ้นทั่วๆ
ไป, ในที่สุดเราก็ได้เห็นความไม่มั่นคงทางการเมือง ได้เห็นความ
ประพฤติดันพียงรังเกียจไม่น่าเชื่อถือไว้วางใจของนักการเมืองหลายคน,
ได้เห็นความแตกร้าวรุนแรงระหว่างพรรคการเมือง ทั้งที่ไม่เห็นความ
แตกต่างระหว่างนโยบายพรรค”³⁶

34 แปลและอ้างใน เกษียร เตชะพีระ, ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น
ประมุข”, *ฟ้าเดียวกัน* 9, 1 (มกราคม-มีนาคม 2554): 97.

35 โปรตุส สายชล สัตยานุรักษ์, *คึกฤทธิ์กับประดิษฐกรรรม “ความเป็นไทย” เล่ม 2 ยุคจอม
พลสฤษดิ์ถึงทศวรรษ 2530*, กรุงเทพฯ: มติชน, 2550.

36 กุหลาบ สายประดิษฐ์, *เสถียรภาพทางการเมือง* ใน สุชาติ สวัสดิ์ศรี (บรรณาธิการ), *มนุษย์*

การผลิตซ้ำ “ความสำคัญของผู้นำที่เป็นคนดี” และ “ความอ่อนต่อโลกของประชาชน” ช่วยเสริมความหมายของนักการเมืองและพรรคการเมืองที่เลวและไร้สมรรถภาพดังกล่าวข้างต้นให้เด่นชัดขึ้น เช่น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช กล่าวว่า “นักการเมืองนั้น...เมื่อมีอำนาจทางการเมืองก็ย่อมจะใช้อำนาจนั้นส่งเสริมฐานะของตนให้ดีขึ้นทุกทาง”³⁷ และยังเขียนขึ้นชมจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยระบุด้วยว่า “คนดียังมีอยู่”³⁸ ส่วนประชาชนนั้น “ยังไม่รู้สึกในหน้าที่...อ่อนต่อโลก...ขาดความรับผิดชอบ...อยู่ห่างไกลความเจริญ...ยากจน...ไม่มีผลประโยชน์ใดๆ ที่จะต้องรักษา ไม่มีความหวังใดๆ ในชีวิต ขาดการศึกษา ขาดความเจนจัดต่อโลก...ไม่รู้วาทะตนเองนั้นต้องการอะไร”³⁹ และนอกจากจะแสดงให้เห็นผลดีของการปกครองโดยผู้นำเผด็จการที่เป็น “คนดี” แล้ว ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ยังได้แสดงให้เห็นด้วยว่าการปกครองด้วยลัทธิที่ถือว่า “อำนาจเป็นของปวงชน” อาจมีผลคือ “เลือดนองแผ่นดิน” เช่น “ฮิตเลอร์ ขึ้นครองอำนาจตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตยโดยแท้จริง ไม่มีใครปฏิเสธได้”⁴⁰

นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ และปัญญาชนอีกมากมีส่วนร่วมในการสร้างและผลิตซ้ำความคิดและความหมายดังกล่าวข้างต้น เช่น การเขียนสารคดีการเมือง

ไม่ได้กินเกลือ , กรุงเทพฯ: คณะกรรมการอำนวยการจัดงาน 100 ปี ศรีบูรพา, 2548, หน้า 171.

37 ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, ยิว หน้า 284. อ้างในสายชล สัตยานุรักษ์, **คึกฤทธิ์กับประดิษฐกรรม “ความเป็นไทย” เล่ม 2** , (อ้างแล้ว), หน้า69.

38 ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, “”ตอบปัญหาประจำวัน” สยามรัฐรายวัน 6 มีนาคม 2500. อ้างในสายชล สัตยานุรักษ์, **คึกฤทธิ์กับประดิษฐกรรม “ความเป็นไทย” เล่ม 2** ,(อ้างแล้ว), หน้า 70-71

39 ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, “นายข้าราชการ” เพื่อนนอน 22 มกราคม 2506 อ้างในสายชล สัตยานุรักษ์, **คึกฤทธิ์กับประดิษฐกรรม “ความเป็นไทย” เล่ม 2** ,(อ้างแล้ว), หน้า 73.

40 ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, “ประชาธิปไตยกับเสรีภาพ” บรรยายที่หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 30 สิงหาคม 2499. “หน้า 13-15 อ้างในสายชล สัตยานุรักษ์, **คึกฤทธิ์กับประดิษฐกรรม “ความเป็นไทย” เล่ม 2** ,(อ้างแล้ว), หน้า 68.

แบบเล่าเรื่องเชิงนิยายประวัติศาสตร์ พ.ศ.2489-2493 ที่แสดงทัศนคติต่อการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ในแง่ลบ พร้อมกับโจมตีนักการเมือง และยกย่องผู้นำแบบเผด็จการ⁴¹ นักเขียนคนหนึ่งกล่าวถึงจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ว่า “ไม่เห็นแปลกอะไรหากเผด็จการนั้นเพื่อประชาชน...น่าจะดีกว่าการเล่นพรรคเล่นพวกโดยใช้เปลือกความเป็นประชาธิปไตยห่อหุ้มหลอกลวงคนใจให้ไหลหลง”⁴² และโจมตีนักการเมืองว่า “พรรคเสรีมนังคศิลาซึ่งมีอิทธิพลและกำลังเงินอย่างมหาศาล...ซื้อวิญญาณของ ส.ส. ให้เข้ามาเป็นสมาชิกของพรรคได้ในจำนวนมากกว่าเศษ 3 ส่วน 4...ส.ส. ที่ขายตัวนี้เองได้ยกมือสนับสนุนรัฐบาลตลอดกาล...จนได้รับสมญานามจากประชาชนว่าเป็นพวกผักกาวที่ชุ่มมือขึ้นตลอดเวลา”⁴³ ความคิดและความหมายเหล่านี้ยังคงได้รับการผลิตซ้ำในยุคหลังๆ จึงเป็นที่รับรู้อย่างกว้างขวางและยังคงไหลเวียนอยู่ในสังคมไทยในปัจจุบัน

การสร้างความหมายของ “การปกครองแบบไทย”

ความหมายที่ชัดเจนของ “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการสร้างความหมาย “การปกครองแบบไทย” โดย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งได้สร้างความรู้อย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่เขียนสี่แผ่นดิน (พ.ศ. 2494+2495) เสนอภาพยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่เต็มไปด้วยความสงบสุข ความเป็นระเบียบ ความมั่นคง และความเจริญก้าวหน้า และความรู้ที่เสนอในเวลาต่อมาก็แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ว่าการปกครองแบบไทยนี้อำนาจสูงสุดจะอยู่ในมือของผู้นำเพียงคนเดียว แต่ก็ทำให้เกิดสังคมที่ดีได้เพราะมีพระมหากษัตริย์ที่ทรงไว้

41 สมบัติ จันทรวงศ์, *ภาษาทางการเมือง*, กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533. หน้า 97-230.

42 สว่าง ลานเหลื่อ, *37 ปีแห่งการปฏิวัติ*, พระนคร: ม.ป.ท., 2512, หน้า 461 อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 228-229.

43 อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 227.

ซึ่งทศพิธราชธรรม ทรงดูแลและอำนวยความสะดวกให้แก่มหาชนทั้งปวง “ทำให้ชนอยู่ร่วมกันได้ด้วยความสุข” ต่อมาในช่วงปลายทศวรรษ 2500 เมื่อเกิดการช่วงชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างฝ่ายรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร (ที่มีแนวโน้มว่าจะรวบอำนาจได้อย่างมั่นคง) กับฝ่ายอนุรักษนิยม-กษัตริย์นิยมที่กำลังทวีอำนาจขึ้น ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ก็ได้เน้นว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยที่ทำให้ “ราชบัลลังก์นั้นเป็นเครื่องกีดขวางอำนาจ” พร้อมทั้งเน้นด้วยว่า “ไทยเราได้ใช้ “หัว” แห่งสังคม หรือสถาบันพระมหากษัตริย์นั่นเอง เป็นเครื่องควบคุมมิให้เกิดความไม่เป็นธรรม และความผิดพลาดบกพร่องต่าง ๆ ขึ้นได้...นี่เป็นหลักการที่คนไทยเราได้ยึดถือมาโดยตลอด”⁴⁴ นอกจากนี้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ยังระบุถึงสิทธิของประชาชนอันเกิดจากการที่พระมหากษัตริย์ทรง “เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับประชาชน” ซึ่งทำให้ “ราษฎร...มีสิทธิพลเถลไถ่ ถวายฎีกาได้ทุกเรื่อง สิทธินี้ไม่เคยหมดไปจากประชาชนเลย และเป็นสิทธิสำคัญมาก” พระมหากษัตริย์จึงทรงเป็น “ที่พึ่ง” อันแท้จริงของประชาชนอยู่ตลอดเวลา⁴⁵ ความคิดดังกล่าวนี้เป็นรากฐานของการยอมรับพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการกำกับตรวจสอบผู้นำประเทศหรือรัฐบาล และการถวายฎีกาเพื่อ “ขอพระบารมีเป็นที่พึ่ง” ซึ่งเกิดขึ้นอย่างมากในช่วงเวลาที่เกิดการต่อสู้ทางการเมือง

การสร้างความหมาย “ประชาธิปไตยแบบไทย”

ความหมายของ “ประชาธิปไตยแบบไทย” ได้รับการเสนออย่างเป็นระบบผ่านบทความหนังสือพิมพ์และการเสนอข่าวทาง “สถานีวิทยุสองศูนย์” ระหว่าง พ.ศ. 2507 – 2508 สารสำคัญคือ ประเทศไทยต้องปกครองด้วยระบอบ

44 ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, “ในหลวงของประชาชน” อ้างใน สละ ลิขิตกุล, ในหลวงกับคึกฤทธิ์, กรุงเทพฯ: สรรพศาสตร์, 2546, หน้า 103-104.

45 สายชล สัตยานุรักษ์, คึกฤทธิ์กับประดิษฐกรรม “ความเป็นไทย” เล่ม 2 , กรุงเทพฯ: มติชน, 2550, หน้า 39-52, 221, 306.

“ประชาธิปไตยแบบไทย” โดยบทความเหล่านี้ได้ให้เหตุผลด้วยการเลือกสรรความคิดที่เป็นมรดกตกทอดจากอดีตมาผลิตซ้ำและปรับเปลี่ยนความหมาย จึงช่วยเพิ่มพลังให้ความคิดเหล่านั้นจนกลายเป็นฐานคิดของชนชั้นกลางในการเข้าใจการเมืองไทยตลอดมา

คำอธิบายประการหนึ่งก็คือ “ระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตกไม่เหมาะสมกับสังคมไทย” นับตั้งแต่การระบอบนี้มาใช้ใน พ.ศ. 2475 เป็นต้นมาก็เกิดปัญหาต่างๆ ทั้งปัญหาในรัฐสภา พรรคการเมือง และการเลือกตั้ง ซึ่งสร้างความแตกแยกภายในชาติเป็นอย่างมาก⁴⁶ ในขณะเดียวกันความเลวร้ายของนักการเมืองและระบบการเลือกตั้งก็ได้รับการเน้นย้ำ เช่น “ได้รับเลือกเพราะใช้เงินซื้อบ้าง เลี้ยงสุรกายมาแก้ผู้มีสิทธิบ้าง หรืออาศัยความสัมพันธ์กันเป็นส่วนตัวมากกว่าที่จะใช้ความรู้หรืออุดมการณ์ทางการเมือง...สมควรที่จะจำกัดอำนาจของสภาไว้บ้าง เพื่อไม่ให้มีอำนาจมากเกินไป”⁴⁷ ส่วนพรรคการเมืองนั้น “ความผูกพันและวินัยในการร่วมเป็นพรรคการเมืองตามความหมายที่แท้จริงยังไม่มี เป็นเหตุให้ฝ่ายรัฐบาล...ใช้วิธีซื้อคะแนนเสียงจากสมาชิกรัฐสภา ทำให้สมาชิกสภาจำนวนไม่น้อยถือโอกาสขูดรีดเงินทองจากฝ่ายรัฐบาลจนสู้ไม่ไหว ผลที่สุดความยุ่งยากเหล่านี้ได้นำไปสู่การรัฐประหารครั้งแล้วครั้งเล่า”⁴⁸ พร้อมกันนั้นก็เน้นว่า “ประชากรส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยสนใจในกิจการบ้านเมืองนัก มีการศึกษาน้อย และวินัยในการที่จะร่วมกันเป็นพรรคการเมืองยังไม่ค่อยดีถึงขนาด” จึงสมควร “จำกัดอำนาจของรัฐสภาให้น้อยลง”⁴⁹

46 คำอธิบายเช่นนี้ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เคยใช้มาก่อน โปรดดู “คำปราศรัยในวันชาติ” วันที่ 24 มิถุนายน 2502 ใน *ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502-2504* , พระนคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2507, หน้า16

47 *ประชาธิปไตยแบบไทยและข้อคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ* , พระนคร: โชคชัย เทเวศร์, 2508, หน้า 228-230.

48 เรื่องเดียวกัน, หน้า 217.

49 เรื่องเดียวกัน, หน้า 212-219. (เน้นโดยผู้เขียนบทความ)

บทความบางเรื่องเน้นย้ำความล้มเหลวของประชาธิปไตยตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เพราะผู้แทนราษฎร มักแสวงหาผลประโยชน์ และการเลือกตั้งอาจนำไปสู่ระบอบเผด็จการ⁵⁰ เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปว่า “สมควร...ทำให้อำนาจบริหารมีน้ำหนักมากขึ้น... การเลือกตั้งมีบทบาทน้อยลง เพราะคณะรัฐมนตรีมิได้เกิดจากการเลือกตั้ง”⁵¹ ส่วนเรื่อง ประมุขของรัฐ นั้น มีบทความที่เน้นว่า “พระมหากษัตริย์ของชาวไทย ดำรงอยู่ในฐานะ “อเนกชนนิกรสโมสรสมมติ” และปกครองด้วย “ทศพิธราชธรรม”...ลักษณะประชาธิปไตยที่แฝงอยู่ในพระคุณลักษณะและพระราชจริยวัตร จึงเป็นเหตุให้ทรงได้รับความเคารพบูชาจากพสกนิกรอย่างลึกซึ้ง...เป็นมิ่งขวัญและศูนย์กลางของความสามัคคีแห่งชาติ...ฉะนั้นระบอบประชาธิปไตยของไทยจึงมีความจำเป็นอย่างเด็ดขาดที่จะต้องมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ประชาธิปไตยของไทยจะต้องส่งเสริมความมั่นคงแห่งราชบัลลังก์โดยทุกวิถีทาง”⁵² และ “เมื่อเราจะสถาปนา...ประชาธิปไตยแบบไทยโดยเฉพาะแล้ว เราจะต้องคำนึงถึงสถาบันนี้เป็นพิเศษ คำกล่าวที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงครองราชย์แต่ไม่ทรงปกครองด้วยพระองค์เอง อันเป็นหลักที่ใช้กับระบอบประชาธิปไตยแบบมีพระมหากษัตริย์ในยุโรปนั้น จะนำมาใช้กับระบอบประชาธิปไตยของเราหาได้ไม่ ประชาธิปไตยแบบไทยจะต้องเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ และถวายพระราชอำนาจให้พระมหากษัตริย์ทรงมีส่วนได้ปกครองบ้านเมือง ประชาชนพลเมืองด้วยตามสมควร”⁵³ ซึ่งจุดประสงค์ในการเน้นลักษณะพิเศษของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยเช่นนี้ ปรากฏอย่างชัดเจนในบทความเรื่องหนึ่งที่กล่าวว่า ประธานกรรมการร่างรัฐธรรมนูญออกมามีมติเปิดเผยเรื่อง “ร่างรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้พระมหากษัตริย์เป็นผู้ทรงแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี”⁵⁴

50 เรื่องเดียวกัน, หน้า 29-33

51 เรื่องเดียวกัน, หน้า 94-95. (เน้นโดยผู้วิจัย)

52 เรื่องเดียวกัน, หน้า 91-93.

53 เรื่องเดียวกัน, หน้า 195-196.

54 เรื่องเดียวกัน, หน้า 221-222.

อนึ่ง แนวคิด “ประชาธิปไตยแบบไทย” ได้ถูกนำมาเชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจด้วย เช่นระบุว่า “การสร้างประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ...ไม่ใช่ระบบเสรีนิยมแบบเก่าซึ่งพัฒนาไปตามยถากรรม แต่เป็นระบบเสรีนิยมแบบใหม่ที่พัฒนาอย่างมีแผน (Plan) ซึ่งกำหนดขึ้นโดยถูกต้องตามหลักวิชาการและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง” พร้อมกันนั้นก็เน้นว่า ระบอบ “ประชาธิปไตยแบบไทย” ที่ฝ่ายบริหารมีอำนาจมากกว่ารัฐสภาจะก่อให้เกิดเสถียรภาพทางการเมืองที่ทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ⁵⁵ ทำให้มีเสน่ห์แก่ชนชั้นกลางเป็นอย่างมาก

ทั้งแนวคิด “การปกครองแบบไทย” และ “ประชาธิปไตยแบบไทย” มีอิทธิพลในยุคหลังมาก (แม้ว่าจะมีความแตกต่างทางความคิดและจุดมุ่งหมายทางการเมืองในการนำเสนออีกตาม⁵⁶) แนวคิดทั้งสองนี้ช่วยสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้นำรัฐบาลที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง ขณะเดียวกันก็ทำให้สังคมไทยเห็นความสำคัญของเสถียรภาพทางการเมืองและความสามัคคีของคนในชาติ และยอมรับการลดทอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ที่สำคัญก็คือวิธีการให้เหตุผลและให้ความหมายแก่เรื่องต่างๆ เพื่อยืนยันความจำเป็นที่จะต้องมี “ประชาธิปไตยแบบไทย” นี้ ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของฐานคิดและวิธีการให้เหตุผลเพื่อลดความสำคัญของประชาธิปไตยแบบเลือกตั้งตลอดมา

สำหรับความคิดเรื่องพระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจในการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีนั้น ไม่เคยปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับใดๆ และชนชั้นกลางไทยก็มีความต้องการ “นายกฯ พระราชทาน” เฉพาะในเวลาที่เกิดวิกฤตทางการเมือง

55 ประชาธิปไตยแบบไทย และข้อคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ, พระนคร: โชคชัย เทเวศร์, 2508, หน้า 86.

56 แนวคิด “การปกครองแบบไทย” เกิดขึ้นเพื่อสนับสนุนระบอบการปกครองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และได้รับการเพิ่มเติมความหมายเพื่อต่อต้านอำนาจของรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ส่วนแนวคิด “ประชาธิปไตยแบบไทย” มุ่งสร้างความชอบธรรมให้แก่รัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร

ส่วนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น ทรงมีความระมัดระวังเป็นอันมากในเรื่องการใช้พระราชอำนาจโดยตรงในบริบทที่ระบบการเมืองไทยมีความซับซ้อนมากขึ้น จะเห็นได้ว่า หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ถึงแม้ว่าเสียงส่วนใหญ่ในสภานิติบัญญัติแห่งชาติจะลงมติให้ถวายพระราชอำนาจไว้ในรัฐธรรมนูญโดยให้วุฒิสภามาจากการแต่งตั้ง และประธานองคมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงคัดค้าน เนื่องจากประธานองคมนตรีเป็นผู้ที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามพระราชอัธยาศัย การบัญญัติไว้เช่นนั้นย่อมขัดกับหลักการที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงอยู่เหนือการเมือง ส่วนประธานองคมนตรีก็จะมีสถานะเสมือนเป็นองค์กรทางการเมืองซึ่งขัดกับมาตรา 17 อย่างชัดเจน⁵⁷ ในเวลาต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำริต่อ ม.ร.ว.ทองน้อย ทองใหญ่ มีความตอนหนึ่งว่า “จำไว้ว่า สถาบันจะลงไปเล่นการเมืองอย่างเต็มตัวได้เมื่อเกิดสุญญากาศทางการเมืองจริงๆ...เมื่อได้ก้าวลงไปจัดการทางช่องว่างดังกล่าวหมดไปแล้ว สถาบันพระมหากษัตริย์จะต้องรีบกลับไปอยู่เหนือการเมืองอย่างเดิมโดยเร็วที่สุด เพื่อที่จะได้พร้อมจะได้ลงมาช่วยได้อีก ถ้าหากเกิดสุญญากาศขึ้นมาอีก”⁵⁸

แนวพระราชดำรินี้ สอดคล้องกับหลักการสำคัญที่ชนชั้นกลางไทยยึดถือตลอดมา โดยมีความหวังอยู่เสมอว่าเมื่อใดก็ตามที่เกิดวิกฤตทางการเมือง พระมหากษัตริย์ก็จะทรง “ก้าวลงไปจัดการ” เพื่อนำระเบียบ ความมั่นคง และความสงบสุข และความเจริญก้าวหน้า กลับคืนมาสู่เมืองไทย หลังจากนั้น “ระบอบประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง” ก็จะดำเนินต่อไปอีกวาระหนึ่ง จนกว่าจะเกิดวิกฤตการณ์รอบใหม่ ชนชั้นกลางก็จะขอ “พระบารมีเป็นที่พึ่ง” อีก เมื่อมีความ

57 ธงทอง จันทรางศุ, พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งแรก, กรุงเทพฯ: บริษัท เอสซี พรินต์แอนด์แพค จำกัด, 2537, หน้า 110.

58 อังโน นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, พระผู้ทรงปกเกล้าฯ ประชาธิปไตย : ๖๐ ปีสิริราชสมบัติกับการเมืองการปกครองไทย, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549, หน้า 165, 183-186.

หวังเช่นนี้ก็หมายความว่าต้องพิทักษ์รักษา “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ให้ดำรงอยู่อย่างมั่นคงตลอดไป

อนึ่ง ในช่วงเวลาที่ขบวนการนักศึกษาและ “ฝ่ายกษัตริย์นิยม” ต่อสู้กับรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ความหมายของ “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ได้รับการผลิตซ้ำโดยนักวิชาการหลายคน ทำให้มีพลังสูงยิ่งขึ้น เช่น ใน พ.ศ. 2515 กรมล ท่องธรรมชาติ กล่าววาทีกษัตริย์นิยมหมายถึงลัทธิที่สุดดีว่าการให้พระมหากษัตริย์เป็นศูนย์อำนาจในสังคม เป็นวิธีที่จะช่วยค้ำจุนสังคมให้มีความเรียบร้อย เป็นอุดมการณ์ที่ช่วยรักษาสังคมไทยไว้ไม่ให้ระส่ำระสาย เพราะเป็นลัทธิที่เกิดขึ้นภายในสังคมไทยเอง มิได้ถูกนำมาจากภายนอก และ “มีองค์พระประมุขเป็นสัญลักษณ์ที่มั่นคงเปรียบเสมือนผู้ที่คอยเผยแพร่อุดมการณ์อยู่ตลอดเวลา”⁵⁹ คำอธิบายในสภานิติบัญญัติแห่งชาติของ นิพนธ์ ศศิธร ใน พ.ศ. 2517 ก็เห็นว่า “พระราชอำนาจที่บริสุทธิ์นั้นย่อมมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง...ทรงเป็นทั้งหลักชัยหลักใจของคนทั้งชาติ เป็นที่พึ่งสำคัญที่สุด สูงสุด และอันสุดท้ายของคนไทยทั้งชาติ”⁶⁰

ในทศวรรษ 2520 – 2530 เมื่อ “พระราชอำนาจนำ”⁶¹ และอุดมการณ์กษัตริย์นิยมแบบ “พ่อแห่งชาติ” มีอิทธิพลสูงขึ้นมาก⁶² และการ “ฟังพระบารมี”

59 กรมล ท่องธรรมชาติ, “อุดมการกับสังคมไทยในปัจจุบัน,” ใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (รวบรวม), *อุดมการกับสังคมไทย*, นครหลวง: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2515, หน้า 107-116.

60 สมชาย ปรีชาศิลปกุล, *ข้อถกเถียงว่าด้วยสถาบันพระมหากษัตริย์ในองค์กรจัดทำรัฐธรรมนูญของไทย ตั้งแต่ พ.ศ.2475-2550*, (อ้างแล้ว), หน้า 49.

61 โปรตดู ชนิตา ชิตบัณฑิตย์, *โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจนำในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*, กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2550.

62 โปรตดู อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, *ประชาธิปไตย คนไทยไม่เท่ากัน*, กรุงเทพฯ: มติชน, 2557. และสายชล สัตยานุรักษ์, “อุดมการณ์ชาตินิยมกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชนชั้นกลางไทย” ใน *ประวัติศาสตร์รัฐไทยและสังคมไทย*, เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2558, หน้า 255-284.

ในเหตุการณ์ “พฤษภาคม พ.ศ.2535” ก็ทำให้พระมหากษัตริย์ทรงมีความสำคัญอย่างสูงในการแก้ไขวิกฤตทางการเมือง ดังนั้น เมื่อถึงทศวรรษ 2540 ถึงแม้ว่าจะเกิดรัฐธรรมนูญที่เน้นอำนาจอธิปไตยและสิทธิเสรีภาพของประชาชน แต่ในทางอุดมการณ์นั้นชนชั้นกลางยังคงหวัง “พึ่งพระบารมี” อยู่เสมอ เพราะนอกจากความตกใจอย่างรุนแรงจากวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นแล้ว ชนชั้นกลางยังขาดความไว้วางใจในจริยธรรมของนักการเมือง จะเห็นได้ว่าในเวลานั้นนักการเมืองยังคงอาศัย “ห้วคະแนน” ซึ่งได้แก่ผู้มีอิทธิพล เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู เจ้าที่ดิน และนักเลง มีการสร้างความสัมพันธ์เป็นเครือข่าย มีการใช้เงินในการซื้อห้วคະแนน หรือการข่มขู่ ตลอดจนการสังหารห้วคະแนนและคู่แข่งทางการเมือง⁶³ โดยที่ชนชั้นกลางเองยังคงมีความอ่อนแอทางการเมืองเป็นอย่างมาก เพราะเคยได้รับผลประโยชน์และมีความพึงพอใจในนโยบายการพัฒนาประเทศ แต่ก็ต้องประกอบธุรกิจและดำเนินชีวิตภายใต้อำนาจเผด็จการที่ชนชั้นกลางไม่อาจควบคุมได้ ในขณะที่สื่อมวลชนก็ไร้เสรีภาพซึ่งส่งผลให้ชนชั้นกลางขาดทั้งสิทธิและโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเพื่อกำกับตรวจสอบรัฐบาล ชนชั้นกลางจึงเคยชินกับการแก้ไขปัญหาโดย “พึ่ง” ผู้ทรงอิทธิพลในวงการต่างๆ โดยมีได้ส่งสมประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองหรือการจัดตั้งสถาบันการเมืองเพื่อสร้างอำนาจต่อรอง แม้แต่ในระบบการเมืองแบบเลือกตั้งที่เกิดขึ้นในระยะหลังชนชั้นกลางก็ไม่สามารถรวมตัวกันเพื่อให้มีคะแนนเสียงที่เป็นกลุ่มก้อน (block votes) ไม่ว่าในฐานะของกลุ่มผลประโยชน์หรือพรรคการเมือง⁶⁴ ขณะเดียวกันชนชั้นกลางยังถูกครอบงำทางความรู้สึกนึกคิดจากความหมายของ “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” กระแสหลัก การอธิบายปัญหาและ “ทางเลือก” ของชนชั้นกลางจึงเกิดขึ้นภายใต้พลังของวาทิตถิกระแสหลัก

63 โยชิฟูมิ ทามาดา, “อิทธิพล” และ “อำนาจ”: การเมืองไทยด้านที่ไม่เป็นทางการ” ใน อมรา พงศาพิชญ์ ปรีชา คุวินทร์พันธุ์ (บรรณาธิการ), **ระบบอุปถัมภ์**, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543, หน้า 329-330.

64 เรื่องเดียวกัน และ นิธิ เอียวศรีวงศ์, “รัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรมไทย” ใน **ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียน และอนุสาวรีย์** กรุงเทพฯ: มติชน, 2538, หน้า 125-155.

ซึ่งได้กลายเป็นข้อจำกัดในการแสวงหาวิธีคิดและทางเลือกใหม่ๆ ดังนั้น การ “ฟังพระบารมี” รวมทั้งฟัง “พระราชดำริ” และ “พระราชดำรัส” จึงเป็นทางเลือกที่สำคัญที่สุดของชนชั้นกลางไปโดยปริยาย

การผลิตซ้ำความคิดและความหมายในทศวรรษ 2540 – 2550

ในปลายทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา เมื่อเกิดความขัดแย้งทางการเมืองถึงระดับวิกฤต ก็ได้มีสื่อมวลชนและนักวิชาการนำเอามรดกทางความคิดและความหมายจากอดีตมาผลิตซ้ำอย่างเข้มข้น เช่น หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ และนักวิชาการหลายคนต่อต้าน “ระบอบทักษิณ” ที่สำคัญได้แก่ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ธีรยุทธ บุญมี และสมบัติ อารังธัญวงศ์ ทำให้ความหมายที่ไหลเวียนอยู่ในสังคมมีพลังสูงขึ้นมาก

อาจสรุปความคิดและความหมายสำคัญๆ ที่นักวิชาการเหล่านี้ผลิตซ้ำเพื่อต่อต้าน “ระบอบทักษิณ” และมีส่วนสำคัญในการทำให้ชนชั้นกลางยอมรับกระบวนการตุลาการภิวัตน์ ได้ดังนี้

1. ความคิดและความหมาย “ประชาธิปไตยแบบตะวันตกไม่เหมาะกับสังคมไทย”

การเน้นว่า “ประชาธิปไตยแบบตะวันตกไม่เหมาะกับสังคมไทย” นักวิชาการหลายคนได้กระทำโดยการผลิตซ้ำความคิดและความหมายหลายประการ เช่น “นักการเมืองไทยเลว” ส่วนใหญ่ปราศจากศีลธรรมหรือจริยธรรม ใช้เงินในการซื้อเสียง ทั้งการซื้อเสียงโดยตรงและการซื้อเสียงด้วยนโยบายประชานิยม ส่วน “พรรคการเมืองเลว” เพราะกลายเป็นเครื่องมือของนักการเมืองที่เป็นเจ้าของพรรค ทำให้นักการเมืองดังกล่าวสามารถใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวอย่างไร้ขีดจำกัดและจะ “อยู่ยาว” เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ไปนานๆ ในขณะที่เดียวกันยังเน้นว่า “นักการเมืองไร้คุณภาพหรือขาดความรู้ความสามารถ” และ

“ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่พร้อมสำหรับระบอบประชาธิปไตย” นอกจากนี้ยังวิเคราะห์ผลกระทบจากประชาธิปไตยแบบเลือกตั้งที่ส่งผลร้ายต่อ “ชาติไทย” และสังคมไทยไว้หลายประการ เช่น การเกิดระบอบเผด็จการที่ใช้รัฐสภาเป็นเครื่องมือ การเกิดความแตกแยกในสังคม การเกิดวิกฤตศรัทธาต่อระบอบประชาธิปไตย การเกิดปัญหาคอร์รัปชันและปัญหาอื่นๆ เช่น วิกฤตความชอบธรรมของรัฐบาล ฯลฯ การกล่าวถึงปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นการผลิตซ้ำวาทกรรม “ระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตกไม่เหมาะกับสังคมไทย” และกลายเป็นเหตุผลหรือความหมายที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวทางการเมืองนอกกรอบรัฐสภา รวมทั้ง “ตุลาการภิวัตน์”⁶⁵

2. ความคิดและความหมายเกี่ยวกับ “ระบอบทักษิณ” ที่เป็นอันตรายต่อ “ชาติไทย” และ “สถาบันพระมหากษัตริย์”

นักวิชาการที่สนับสนุน “ตุลาการภิวัตน์” ได้สร้างความรู้สึก “กลัวระบอบทักษิณ” โดยแสดงให้เห็นว่า “ระบอบทักษิณ” เป็นอันตรายอย่างร้ายแรงต่อ “ชาติไทย” และพระมหากษัตริย์ซึ่งทรงเป็นที่รักอย่างสูงสุดและทรงเป็น “ที่พึ่งสุดท้าย” ของประชาชน เช่น ชัยอนันต์ สมุทวณิช ระบุว่า “กลุ่มผู้ชุมนุมเรียกร้องให้มี “รัฐไทยใหม่” แคมป์คนนำสติ๊กเกอร์ไปติดด้วยว่า “ทักษิณ-ประธานาธิบดีรัฐไทยใหม่” ทำให้มีการเข้าใจกันว่า “รัฐไทยใหม่” คงจะเป็นสาธารณรัฐ”⁶⁶ ผู้ชุมนุมในนาม นปช. นำ “วิธีการต่อสู้แบบกองโจรในเมืองเข้ามาใช้...และปล่อยข่าวโจมตีสถาบันพระมหากษัตริย์”⁶⁷ และ “พรรคพลังประชาชนคงได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับ

65 สรุปรายงานการวิจัยโครงการ “นักวิชาการไทยกับการต่อสู้ช่วงชิงความหมาย “ประชาธิปไตย” ในภาวะวิกฤตทางการเมือง (พ.ศ. 2548 – 2557)” ซึ่งได้รับทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และกำลังดำเนินการวิจัยอยู่ในปัจจุบัน.

66 ชัยอนันต์ สมุทวณิช. รัฐไทยใหม่. (16 พฤษภาคม 2553). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9530000067459>

67 ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ยุติความรุนแรง. (10 พฤษภาคม 2552). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9520000051996>

การจัดตั้ง” โดย “บรรดาผู้ที่เคยอยู่ในพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย” ซึ่งมีแนวทางคือ “พยายามลดอิทธิพลของสถาบันทางสังคมที่เก่าแก่ให้คงเหลือแค่เป็นสัญลักษณ์เท่านั้น”⁶⁸

ชัยอนันต์ สมุทวณิช ยังระบุว่า บางส่วนของกลุ่มคนที่ “เผาบ้านเผาเมือง ทำร้ายทหาร” เป็นพม่าและเขมรซึ่งเป็นศัตรูเก่าแก่ของชาติไทย “มีการเขียนภาษาพม่าใจความว่า ‘ลูกหลานบุเรงนองมาล้างแค้นคนไทย’ ไว้ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย”⁶⁹ แม้แต่ความคิดเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษก็วิเคราะห์ว่า “จะกลายเป็นการมีรัฐซ้อนรัฐ เอกภาพของอำนาจอธิปไตยก็จะมี”⁷⁰ ส่วนการขายหุ้นก็จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ⁷¹ และเนื่องจากความคิดเรื่องเอกภาพของชาติและความสามัคคีของคนในชาติเป็นความคิดสำคัญในอุดมการณ์ชาตินิยม จึงมีการเน้นอยู่เสมอว่า “ระบอบทักษิณ” ทำลายความสมานฉันท์ซึ่งเคยมีอยู่ในสังคมไทยตลอดมา⁷²

68 ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **ระบอบพรรคเดียวกับผู้นำมวลชน**. (20 เมษายน 2551). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9510000045967>

69 ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **ต้นทุนของประชาธิปไตย**. (25 เมษายน 2553). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9530000056645>

70 ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **อันตรายแปดอย่างของทักษิณ** (24 มีนาคม 2549). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000040162>

71 ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **ราชประชาสมาสัย**. (19 มีนาคม 2549). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000037259>

72 ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **อันตรายแปดอย่างของทักษิณ** (24 มีนาคม 2549). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000040162>

ธีรยุทธ บุญมี กล่าวในทำนองคล้ายกันว่า “บางกลุ่มของธุรกิจการเมืองใช้อำนาจเงินซื้อเสียง ให้ผลประโยชน์เชื่อมโยงนักการเมือง ข้าราชการ และรากหญ้าเข้าด้วยกัน เป็นโครงสร้างอำนาจเบ็ดเสร็จที่คอร์รัปชั่นใช้อำนาจอย่างไม่มีขีดจำกัด เป็นภัยคุกคามต่อสถานะของสถาบันดั้งเดิมต่างๆ อย่างมาก จนเกิดปฏิกิริยาโต้กลับเป็นแรงเหวี่ยงอย่างรุนแรง จะทำให้ทุกๆ ส่วนของประเทศขัดแย้งราวลึก...จนหลายส่วนสูญเสียสถานะและความศรัทธา ซึ่งอาจเลวร้ายมากขึ้นไปเรื่อยๆ”⁷³ อีกบทความหนึ่งระบุว่ากลุ่มธุรกิจการเมืองใน “ระบอบทักษิณ” พร้อมทั้งจะ “ทำลายผลประโยชน์ชาติ” และ “ขายชาติให้กับประเทศอื่นๆ” โดยที่ “ไม่มีหลักประกันจะไม่มีการขายชาติให้กับประเทศอื่นๆ ที่ให้ผลประโยชน์ตัวเองมากพอ”⁷⁴

สำหรับความคิดเรื่อง “นักการเมืองเลว” ก็ถูกนำกลับมาใช้และผลิตซ้ำอย่างเข้มข้น เพื่อการทำให้คนไทยกลัว “นักการเมืองเลว” ที่อาศัยประชาธิปไตยแบบเลือกตั้งเพื่อครอบครองอำนาจเผด็จการเบ็ดเสร็จ ขนชั้นกลางจึงพร้อมที่จะเข้าร่วมหรือสนับสนุนการเคลื่อนไหวต่างๆ ในการโค่นล้ม “ระบอบทักษิณ” รวมทั้งการสนับสนุน “ตุลาการภิวัตน์” เพื่อล้มล้างระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จที่นำโดยนักการเมืองไร้จริยธรรม จะเห็นได้ว่าตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ. 2549 มาแล้วที่ชัยอนันต์ สมุทวณิช เริ่มกล่าวถึงการสร้าง “ระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จ” โดยมีการ “การรวมตัวของอำนาจเงินกับอำนาจทางการเมือง ทำให้...สามารถฉีกกำลังการสนับสนุนของประชาชนได้”⁷⁵ และเน้นด้วยว่าการมีอำนาจเบ็ดเสร็จนี้ช่วยให้

73 ธีรยุทธ บุญมี : บทเสนอแนะ “การฝ่าวิกฤติการเมืองไทย ที่ตระหนักถึงรากเหง้าแท้จริงของปัญหา”. (28 พฤศจิกายน 2551). สืบค้นเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.prachatai.com/journal/2008/11/19132>

74 ธีรยุทธ บุญมี. สูดหายใจของระบอบทักษิณสร้างรากฐานใหม่ให้ประเทศไทย ? 15 มกราคม 2557. เผยแพร่ใน ไทยพับลิก้า. สืบค้นเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://thaipublica.org/wp-content/uploads/2014/01/>

75 ชัยอนันต์ สมุทวณิช. อันตรายแปดอย่างของทักษิณ (24 มีนาคม 2549). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000040162>

สามารถทำสิ่งผิดให้ถูกกฎหมาย และสามารถใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์อย่างไร้ข้อจำกัด⁷⁶

ชัยอนันต์ สมุทวณิช วิเคราะห์ว่า “เกิดกระบวนการทำให้รัฐกลายเป็นสมบัติส่วนตัว”⁷⁷ และ การสร้างอำนาจเผด็จการนี้ทำได้ก็เพราะ “เมื่อมีพรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมากเพียงพรรคเดียว ผู้แทนราษฎรก็ไม่มีความหวั่นเกรงมากไปกว่าการผ่านร่างกฎหมาย”⁷⁸ การกำจัด “ระบอบทักษิณ” จึงเป็นเรื่องยาก จำเป็นต้องเร่งดำเนินการเพราะนอกจากจะ “ครอบงำอำนาจอธิปไตยได้” ไว้แล้วยัง “หาทางไปครอบงำฝ่ายตุลาการ...โดยเฉพาะเมื่อ...ได้บทเรียนแล้วว่าฝ่ายตุลาการเริ่มมีบทบาทในทางการเมือง หากทักษิณอยู่ต่อก็จะต้องจัดการกับฝ่ายตุลาการอย่างแน่นอน”⁷⁹ ความวิตกกังวลในเรื่องนี้ยังผลักดันให้ชนชั้นกลางต้องการ “ตุลาการภิวัตน์” มากยิ่งขึ้น

ธีรยุทธ บุญมี ก็ทำให้ชนชั้นกลางเกิดความกลัวว่ากลุ่มทุนใหญ่จะครองอำนาจเบ็ดเสร็จยาวนานและใช้อำนาจในการคอร์รัปชันเช่นเดียวกัน ดังความว่า “กลุ่มทุนดังกล่าวได้ผันอำนาจเงินเข้าสู่การเมือง กลายเป็นทุนสามัญที่หวังครองอำนาจเบ็ดเสร็จยาวนาน...คอร์รัปชันในประเทศสูงสุดเป็นประวัติการณ์ ทำให้คน

76 ชัยอนันต์ สมุทวณิช. การเมืองต้องช่วยแก้ปัญหาสังคม. (14 มกราคม 2550). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=950000004736>

77 ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ทำให้รัฐเป็นกลาง. (31 ตุลาคม 2553). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9530000153351>

78 ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ปฏิรูปการเมืองอีกครั้ง. (17 กันยายน 2549). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000117300>

79 ชัยอนันต์ สมุทวณิช. จะเกิดอะไรขึ้นในเดือนกรกฎาคม. (4 มิถุนายน 2549). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000073233>

จำนวนมากหมดความอดทนอดกลั้น ทุนการเมืองสามัญ...ฉกฉวยประโยชน์จากนโยบาย โครงการ และทรัพยากรทุกด้านของรัฐอย่างขนานใหญ่ และไร้ความละอาย”⁸⁰ ส่วนสมบัติ อารังธัญวงศ์ กล่าวว่า “เมื่อเป็นเผด็จการจากการเลือกตั้งหมายความว่าหัวหน้าพรรคใหญ่จะครอบงำสภาทั้งหมด”⁸¹ และ “ฝ่ายนิติบัญญัติจึงทำหน้าที่เสมือนฝ่ายธุรการของรัฐบาลเท่านั้น...รัฐบาลสามารถควบคุมเสียงข้างมากในสภาได้อย่างท่วมท้น การถ่วงดุลในการบัญญัติกฎหมายโดยฝ่ายค้านก็จะมีผลประการใด” “หัวหน้าพรรคใหญ่” นี้ “สามารถคุมอำนาจได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ทั้งในพรรคไทยรักไทยและข้าราชการประจำทั้งพลเรือน ตำรวจ และทหาร... เพราะทุกคนยอมสยบต่อผู้นำรัฐบาลหมด”⁸²

จะเห็นได้ว่านักวิชาการที่ต่อต้าน “ระบอบทักษิณ” และสนับสนุน “ตุลาการภิวัตน์” ต่างก็วิเคราะห์ผลกระทบจาก “ระบอบทักษิณ” ภายใต้อิทธิพลของ “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” ทำให้คำอธิบายต่างๆ สร้างความรู้สึกร่วมได้มากและมีพลังสูงในการผลักดันการเคลื่อนไหวทางการเมือง รวมทั้งการทำลายความชอบธรรมของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง และทำให้ “ประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง” กลายเป็นปัญหาสำคัญของประเทศ

นักวิชาการที่สนับสนุน “ตุลาการภิวัตน์” ยังเน้นด้วยว่ากลไกและวิถีทางในระบอบประชาธิปไตยตามปรกติไม่อาจจัด “ระบอบทักษิณ” ได้ “ไม่มีทางเลือกอื่นที่เป็นไปตามหลักการในระบอบประชาธิปไตยเหลืออยู่เลย” ดังที่ สมบัติ อารัง

80 อีรยุทธ บุญมี. **ทบทวนทิศทางการประเทศไทย**. ปาฐกถาพิเศษวาระ 35 ปี 14 ตุลา วันสืบสานประชาธิปไตย วันที่ 26 กรกฎาคม 2551 ณ อาคาร กีฬาวาสัน ศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานคร (ไทย-ญี่ปุ่น). สืบค้นเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.14tula.com/activity/p-2551-teerayut.pdf>

81 ขาวสด. **สมบัติ อารังธัญวงศ์ ยันเจตนาแก้วงจรอุบาทว์การเมือง**. (2 มีนาคม พ.ศ. 2554). สืบค้นเมื่อ 13 กุมภาพันธ์ 2558, จาก http://www.khaosod.co.th/view_news.php?newsid=TUROd2lyd3dNVEF5TURNMU5BPT0%3D

82 สมบัติ อารังธัญวงศ์, **การเมืองการปกครองไทย: ยุคเผด็จการ-ยุคปฏิรูป**, พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ : เสมาธรรม, 2554, หน้า 893.

ธัญวงศ์ กล่าวถึงปัญหาการซื้อสิทธิ์ขายเสียงในการเลือกตั้งทำให้นักการเมืองมีอำนาจเบ็ดเสร็จและใช้อำนาจเพื่อ “ถอนทุน” โดยที่ “ระบบการตรวจสอบอ่อนแอ” การแก้ปัญหาด้วยกลไกในระบอบรัฐธรรมนูญจึงเป็นไปได้⁸³ จำเป็นต้องพึ่ง “มาตรา 7 ตามรัฐธรรมนูญ” หรือพึ่ง “ตุลาการภิวัตน์” เพื่อให้การเมืองไทยหลุดออกจาก “ทางตัน” นักวิชาการที่ต่อต้าน “ระบอบทักษิณ” ซึ่งเน้นปัญหา “การเมืองไทยถึงทางตัน” ไขว่คว้าที่สุด ก็คือ ชัยอนันต์ สมุทวณิช เช่น “การเมืองยังอยู่ในทางตัน ...ปัญหาใหญ่ที่สุด...คือ...การไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี ไม่ศรัทธาในรัฐสภา ไม่เชื่อถือคณะกรรมการการเลือกตั้ง...ไม่น่าแปลกใจที่ผู้ประท้วงหวังพึ่งพระบารมี และเวลานี้ก็เห็นศาลเป็นที่พึ่ง”⁸⁴ ก่อนรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 เพียง 9 วัน ชัยอนันต์ สมุทวณิช กล่าวว่า “ในการควบคุมตรวจสอบนักการเมืองนั้น เรายังมีศาลยุติธรรมเป็นปราการสุดท้ายอยู่”⁸⁵ สอดคล้องกับที่ได้เคยกล่าวไว้ในเดือนมิถุนายนในปีเดียวกันว่า “การที่สถาบันศาลต้องเข้ามาจัดการปัญหาทางการเมือง เพราะเป็นสถาบันหนึ่งในสามอำนาจอริปไตย แสดงว่าการเมืองไทยพบทางตันจริงๆ”⁸⁶ นอกจากนี้ยังกล่าวว่าการเลือกตั้งใหม่ซึ่งเป็นกลไกตามปกติในระบอบประชาธิปไตยก็ไม่ใช่ทางออกของปัญหา เพราะ “ยังไม่มีเชื่อมั่นใจ

83 สมบัติ อารังธัญวงศ์. Prof. Sombat Thamrongthanyawong, Ph.D (6 พฤษภาคม 2557). สืบค้นเมื่อ 16 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <https://www.facebook.com/Prof.SombatThamrongthanyawong/posts/755740181133642>

84 ชัยอนันต์ สมุทวณิช. บทบาทของสื่อในการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง. (28 พฤษภาคม 2549). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000069878>

85 ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ช่วยกันป้องกันไม่ให้คนชั่วและบ้ามีอำนาจ. (10 กันยายน 2549). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000114555>

86 ชัยอนันต์ สมุทวณิช. จะเกิดอะไรขึ้นในเดือนกรกฎาคม. (4 มิถุนายน 2549). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000073233>

ว่าการเลือกตั้งครั้งใหม่จะบริสุทธิ์ยุติธรรม”⁸⁷

ชัยอนันต์ สมุทวณิช เน้นปัญหาเรื่อง “หมดหนทางตรวจสอบ” เป็นอย่างมาก เช่น “เพราะรัฐบาลคุมทั้งสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา... ประชาชนเองก็ยังไม่มั่นใจในกระบวนการกำกับดูแลการเลือกตั้งว่ามีความบริสุทธิ์ยุติธรรม”⁸⁸ การอาศัย “ที่พึ่งสุดท้าย” จึงจำเป็น ซึ่งในบางบทความ “ที่พึ่งสุดท้าย” ก็เป็นศาลหรือตุลาการ และบางบทความก็เป็นสถาบันพระมหากษัตริย์⁸⁹ ดังนั้น “ตุลาการภิวัตน์” อันเกิดจากตุลาการรับเอาพระราชดำริสมา “ใส่เกล้าใส่กระหม่อม” จึงเป็นความหวังสำคัญของชนชั้นกลาง ดังที่ชัยอนันต์ สมุทวณิชกล่าวในเชิงสรุปว่า “เมื่อการกวาดล้างนักการเมืองเหล่านี้ มีอาจอาศัยกลไกและกระบวนการทางนิติบัญญัติได้ เราจึงเห็นบทบาทของฝ่ายตุลาการที่เพิ่มมากขึ้น”⁹⁰

87 ชัยอนันต์ สมุทวณิช. บทบาทของสื่อในการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง. (28 พฤษภาคม 2549). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000069878>

88 ชัยอนันต์ สมุทวณิช. การเมืองไทยหลังทักษิณ (ออกไปแล้ว). (23 กรกฎาคม 2549). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000094208>

89 ชัยอนันต์ สมุทวณิช. จะเกิดอะไรขึ้นในเดือนกรกฎาคม. (4 มิถุนายน 2549). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000073233>

90 ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ความชอบธรรมที่มีเงื่อนไข. (20 กรกฎาคม 2551). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9510000085133>

3. ความคิดและความหมาย “สังคมและวัฒนธรรมไทยมีลักษณะเฉพาะ จึงควรปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และ ‘ตุลาการภิวัตน์’ ที่เกิดจากพระราชดำรัสฯ เป็นทางเลือกสำคัญในการแก้ไขวิกฤตทางการเมืองหรือการหลุดพ้นจากสภาวะการเมืองถึงทางตัน”

จะเห็นได้ว่าความหมายของ “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ได้รับการผลิตซ้ำอย่างเข้มข้นอีกระลอกหนึ่งใน พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา เช่น อมร จันทรสมบูรณ์ กล่าวว่า ปัญหาสำคัญในสังคมการเมืองไทยคือการคอร์รัปชัน ต้องแก้รัฐธรรมนูญโดยให้พระมหากษัตริย์ทรงมีบทบาทสำคัญ เพราะทรงเป็นพลังบริสุทธิ์ที่อยู่เหนือการเมือง ทรงทำทุกสิ่งทุกอย่างด้วยความหวังดีต่อพสกนิกรและชาติบ้านเมือง และการปกครองที่ดีจะเกิดขึ้นได้ด้วยความรู้ความสามารถของ “คนดี” ภายใต้คำแนะนำของพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะในเวลาที่เป็น “ชาติไทย” ประสบภาวะวิกฤติ จะต้องพึ่งพระบารมีของพระมหากษัตริย์เพื่อให้เกิดการปกครองที่ดี⁹¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ก็เขียนบทความว่า “การเมืองไทยเรามีความเป็นพิเศษไม่เหมือนใคร...คือ...ภาวะผู้นำทางสังคมที่มีบารมีสูง เป็นผู้นำมวลชนได้แก่องค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นปัจจัยก่อให้เกิดเสถียรภาพ เอกภาพ และความต่อเนื่อง...เวลามีปัญหาหนักๆ เราก็กึ่งพึ่งพระบารมีได้”⁹²

การถวายฎีกาเป็นวิธีการที่ชัยอนันต์ สมุทวณิช เลือกใช้หลายครั้ง เช่น วันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 เสนอว่า “การปฏิรูปการเมืองไม่อาจเกิดขึ้นได้ในสภาพการณ์เช่นนี้...มีวิธีเดียวคือ...ต้องถวายฎีกาอีกครั้งหนึ่งขอให้พระมหากษัตริย์ทรงใช้

91 อมร จันทรสมบูรณ์, การอภิปรายเรื่อง “พระราชอำนาจกับการปฏิรูปการเมือง” ครั้งที่ 2 ณ หอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 22 พฤศจิกายน 2548. ใน มติชนรายวัน 24 พฤศจิกายน 2548. หน้า 2.

92 ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **เปิดการเมืองให้กว้าง**. (6 พฤศจิกายน 2548). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9480000153435>

พระราชอำนาจตามมาตรา 7 ของรัฐธรรมนูญ...ยังไม่ให้มีการเลือกตั้งจนกว่าจะมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญเสร็จ”⁹³ ต่อมาในวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2549 ชัยอนันต์ สมุทวณิช ระบุว่า “เรามีสถาบันพระมหากษัตริย์ และเป็นสถาบันที่มีความสัมพันธ์สนธิแนบแน่นกับประชาชน... การที่ฝ่ายตุลาการรับสนองพระราชกระแสมาดำเนินการแก้ไขปัญหาทางการเมืองเวลานี้ จึงเป็นการดีที่สถาบันพระมหากษัตริย์ไม่ต้องมาเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งทางการเมือง”⁹⁴ และแสดงความคิดเห็นสนับสนุนกระบวนการตุลาการวิวัฒน์อย่างต่อเนื่องโดยเน้นด้วยว่าตุลาการเป็น “อำนาจที่ที่มีความเป็นอิสระ”⁹⁵

ธีรยุทธ บุญมี ได้แสดงความคิดเห็นและเสนอความรู้เพื่อสนับสนุนตุลาการวิวัฒน์หลายครั้ง และมักจะอ้างอิงพระราชดำรัสอยู่เสมอ เช่น “ทรงแนะนำให้ศาลใช้เกียรติภูมิที่สูงมาแก้วิกฤติ และใช้อำนาจหน้าที่ที่มี “กว้างขวางมาก” ของศาลมาแก้วิกฤติประเทศ (ควรถือเป็นพระราชปรีชาญาณสำคัญที่สุด...ทรงแนะนำให้ใช้มิติสังคม วัฒนธรรม คือทุนสังคม ทุนคุณธรรมของคณะผู้พิพากษา ซึ่งมีอยู่สูงที่สุดในสังคมมาคลี่คลายปัญหา)”⁹⁶

คำอธิบายของนักวิชาการที่สนับสนุนตุลาการวิวัฒน์ เพื่อต่อสู้กับ “ระบอบทักษิณ” ซึ่งสร้างคำอธิบายและเสนอทางออกภายใต้วัฒนธรรมทางความคิดและ

93 ชัยอนันต์ สมุทวณิช. การงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา. (26 กุมภาพันธ์ 2549). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000026368>

94 ชัยอนันต์ สมุทวณิช. จะเกิดอะไรขึ้นในเดือนกรกฎาคม. (4 มิถุนายน 2549). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000073233> .

95 ชัยอนันต์ สมุทวณิช. อำนาจที่สี่. (22 กรกฎาคม 2555). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9550000089909>

96 ธีรยุทธ บุญมี 'อึดทักษิณ' นำการเมืองแบบบ้าอำนาจ. (2 สิงหาคม 2549). สืบค้นเมื่อ 13 กุมภาพันธ์ 2558, จาก http://www.parliament.go.th/news/news_detail.php?prid=22739

ความหมายที่มีอิทธิพลอยู่ในสังคมมาเนิ่นนาน จึงมีส่วนอย่างสำคัญในการทำให้กระบวนการตุลาการภิวัตน์บังเกิดขึ้นใน พ.ศ. 2549 อย่างไรก็ตาม งานเขียนสำคัญที่สุดใน พ.ศ.2548 ที่ปูทางอันมั่นคงให้แก่การเกิดขึ้นของ “ตุลาการภิวัตน์” ก็คือ พระราชอำนาจ ของ ประมวล รุจนเสรี เพราะได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง โดยในปีแรกตีพิมพ์ถึง 9 ครั้ง และได้รับการเผยแพร่ในเว็บไซต์ต่างๆ ด้วยหนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมสาระสำคัญของวัฒนธรรมทางการเมืองใน “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ไว้อย่างละเอียด กล่าวถึงรากฐานของ “พระราชอำนาจ” ที่เห็นได้ชัดว่าต้องการเตรียมความรู้สึกร่วมกันของคนทั้งหลายเพื่อรองรับการเกิดขึ้นของ “ตุลาการภิวัตน์” เช่น การนำเอาความคิดสำคัญๆ ที่เป็นมรดกจากอดีตมาผลิตซ้ำเพื่อเน้นการ “ฟังพระบารมี” ในการแก้ไขวิกฤตทางการเมือง พร้อมกับเน้นบทบาทหน้าที่ของตุลาการเป็นอย่างมาก หน้า “อาเศียรวาท” ระบุว่า “คนไทยในปัจจุบันอยู่ในสภาวะที่เครียดจัด....คนไทยส่วนใหญ่ทราบดีว่า ยามที่เกิดวิกฤติการณ์ใดๆ ขึ้นในบ้านเมืองเกินกว่ากำลังความสามารถที่จะใช้กลไกตามปกติของทางราชการและกฎหมายเยียวยาได้ พระมหากษัตริย์ของคนไทยจะทรงแก้ไขวิกฤติการณ์เหล่านั้นได้เสมอ”⁹⁷ และยังกล่าวถึงเรื่องที่ ปีย์ มาลากุล ณ อยุธยา อัญเชิญกระแสพระราชดำริสมาแจ้งแก่ประมวล รุจนเสรี ว่า “...เราอ่านแล้ว เราชอบมาก เขียนได้ดี เขียนได้ถูกต้อง”⁹⁸

ใน “คำนำ” ประมวล รุจนเสรี เขียนชี้แจงโดยนัยยะว่า หนังสือเรื่องนี้เกิดขึ้นเพื่อให้การใช้อำนาจเป็นไปตามวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยมของคนไทยและนิติราชประเพณี⁹⁹ ทั้งกรอบความคิดและเนื้อหาล้วนเป็นไปตามวิธีคิดที่ปัญญาชนกระแสหลักได้สถาปนาเอาไว้ เช่น “การใช้พระราชอำนาจทั้งปวงมีธรรมศาสตร์

97 ประมวล รุจนเสรี, พระราชอำนาจ , พิมพ์ครั้งที่ 5 , กรุงเทพฯ: ไม่ปรากฏที่พิมพ์, 2548, หน้า “อาเศียรวาท”.

98 เรื่องเดียวกัน.

99 เรื่องเดียวกัน, หน้า คำนำ.

เป็นอาวุธ คือการใช้ธรรมเป็นเครื่องมือ...เป็นเครื่องกำกับการใช้อำนาจในการปกครอง ปกป้องรักษาคุ่มครองไพร่ฟ้าประชาชน ดัง “บิดาปกครองบุตร” ดัง สมมติเทพและธรรมราชา ดัง อเนกชนนิกรสโมสรสมมติ”¹⁰⁰ และ “พระมหากษัตริย์ทรงเป็นที่มาของความยุติธรรม...เป็นสายสัมพันธ์ของราษฎรที่ยึดเหนี่ยวพระมหากษัตริย์ไว้เป็นที่พึ่งสุดท้ายในการแสวงหาความยุติธรรม”¹⁰¹ อีกทั้งยังระบุด้วยว่า “การถวายฎีการ้องทุกข์โดยตรงต่อพระมหากษัตริย์เป็นวัฒนธรรมและความเชื่อของคนไทยที่มีมาแต่สมัยสุโขทัย”¹⁰² ฯลฯ

พระมวล รุจนเสรี พรรณนาโดยละเอียดถึงบทบาทของพระมหากษัตริย์ในการระงับความขัดแย้งทางการเมือง เพื่อสรุปว่า “เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่คนไทยปะทะกันเองถึงขั้นต้องสูญเสียเลือดเนื้อทั้ง 2 ครั้งสงบลงได้เพราะพระบรมเดชานุภาพแห่งพระมหากษัตริย์ที่ได้สั่งสมความเชื่อมั่น ความเป็นประมุขที่แท้จริงตามนิติราชประเพณี เมื่อมีเหตุการณ์เช่นนี้ กำลังจะเกิดหรือมีเค้าลางว่าจะเกิดก็ทำให้คนไทยทุกคนยังคงคาดหวังว่าพระมหากษัตริย์จะทรงปกป้องคุ้มกันมิให้เกิดกับประชาชนและประเทศชาติได้”¹⁰³ และได้เน้นด้วยว่า “พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ตามนิติราชประเพณีที่มีมาแต่โบราณนี้...ทำให้พระราชอำนาจที่จะทรงให้คำปรึกษาแนะนำก็ดี จะทรงตักเตือนรัฐบาล รัฐสภา ศาล องค์กรอิสระ และประชาชนก็ดี...ควรที่คนไทยทุกคน ทุกหมู่เหล่า รัฐบาล รัฐสภา ศาล องค์กรอิสระ...จะต้องปรับปรุงท่าที วิธีการบริหารจัดการในการรับสนองพระบรมราชโองการต่างๆ พระราชดำริ และพระบรมราโชวาทเพื่อประโยชน์สุขของประเทศชาติและประชาชนต่อไป”¹⁰⁴

100 เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

101 เรื่องเดียวกัน, หน้า 84.

102 เรื่องเดียวกัน, หน้า 111.

103 เรื่องเดียวกัน, หน้า 108.

104 เรื่องเดียวกัน, หน้า 113-114.

ในเรื่องบทบาทของตุลาการนั้น ประมวล รุจนเสรี เน้นให้ปฏิบัติตาม “สัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์” กล่าวคือ

“ศาลทุกศาลตั้งแต่ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง... จำเป็นจะต้องคำนึงถึงคำสัตย์ปฏิญาณและพระปรมากิไธยกของ พระเจ้าอยู่หัวฯ มิใช่วินิจฉัยพิพากษาตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เท่านั้น... ในฐานะทรงเป็นประมุขของชาติผู้พระราชทานอำนาจ ตุลาการมาให้ท่านทั้งหลายเป็นผู้ใช้อำนาจแทนพระองค์ และในฐานะธรรมิกราชาผู้มีจริยาวัตร...และพระราชดำริอันงดงามเพื่อ ประเทศชาติประชาชนของพระองค์...เป็นสิ่งที่ตุลาการทุกคนจะต้อง หันมายึดไว้เป็นหลักในการวินิจฉัยพิพากษาคดี”¹⁰⁵

ในท่ามกลางวัฒนธรรมทางความคิดและความหมายต่างๆ ดังกล่าวมานี้ ในที่สุด “ตุลาการภิวัตน์” ก็เกิดขึ้น โดยที่ชนชั้นกลางย่อมเห็นว่า “ตุลาการภิวัตน์” มีความชอบธรรม และเป็น “ที่พึง” ที่ดีในการแก้ไขวิกฤตทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกระแสการเรียกร้องให้สถาบันพระมหากษัตริย์ทรงอยู่ “เหนือการเมือง” มีอิทธิพลสูงขึ้นและการวิพากษ์วิจารณ์สถาบันพระมหากษัตริย์ กว้างขวางขึ้น

การปะทะกันระหว่างวัฒนธรรมทางความคิดและความหมายที่แตกต่างกัน

หลังจากเกิดกระบวนการ “ตุลาการภิวัตน์” สถาบันพระปกเกล้าได้สำรวจทัศนคติของประชาชน ปรากฏว่าความเชื่อถือต่อตุลาการลดน้อยลงมาก ใน พ.ศ.2549 เป็นต้นมา และการสำรวจใน พ.ศ.2552 แม้จะพบว่า “ประชาชน มีความเชื่อมั่นต่อสถาบันตุลาการเพิ่มขึ้นเล็กน้อย หลังจากได้รับความเชื่อมั่นต่ำที่สุดมาแล้วเมื่อปี พ.ศ.2551 แต่...ความเชื่อมั่นยังอยู่ในระดับค่อนข้างน้อยมาก

105 เรื่องเดียวกัน, หน้า 149-150.

เมื่อเทียบกับความเชื่อมั่น...ในระหว่างปี พ.ศ. 2546 – 2547”¹⁰⁶ ผลการสำรวจนี้สะท้อนให้เห็นว่ามีคนจำนวนมากไม่ยอมรับ “ตุลาการภิวัตน์” โดยที่ “แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ” เคยสร้างความหมายว่า “ตุลาการภิวัตน์” เป็นเรื่อง “สองมาตรฐาน” ที่เกิดขึ้นเพื่อปกป้องและรักษาอำนาจของฝ่าย “อำมาตย์” ซึ่งพยายามทุกวิถีทางในการขัดขวางและปฏิเสธหลักการเรื่องอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ซึ่งชนชั้นกลางระดับล่างรับรู้และเชื่อถือทัศนะดังกล่าวนี้ เนื่องจากได้เกิดวัฒนธรรมทางความคิดใหม่ในหมู่ชนชั้นกลางระดับล่างเหล่านี้

ตราบจนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมความคิดทางการเมืองของชนชั้นกลางไทยยังคงผูกอยู่กับความหมายของ “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” กระแสหลักหรือ “วัฒนธรรมแห่งชาติ”¹⁰⁷ การต่อต้าน “ระบอบทักษิณ” ทำให้เกิดการผลิตซ้ำความคิดเดิมอย่างเข้มข้น ส่งผลให้กลายเป็นวัฒนธรรมทางความคิดที่มีพลังแข็งแกร่งและมีลักษณะสุดโต่งมากขึ้น นอกจากนี้วัฒนธรรมทางความรู้ยังทำให้ชนชั้นกลางเคยชินกับการอธิบายปัญหาต่างๆ ในกรอบวิธีคิด “ความเป็นไทย” หรืออธิบายปัญหาในเชิงศีลธรรม ขาดการติดตามความรู้ใหม่ๆ ที่จะช่วยให้เข้าใจความหลากหลายและซับซ้อนของสังคมไทย รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพและความรู้สึกนึกคิดของ “ชาวบ้าน” ในชนบท ชนชั้นกลางจึงคล้อยตามคำอธิบายและความหมายต่างๆ ที่สร้างโดยนักวิชาการที่ต่อต้าน “ระบอบทักษิณ” โดยขาดทัศนะวิพากษ์ (ไม่ต่างจากชนชั้นกลางระดับล่างที่คล้อยตามคำอธิบายและการสร้างความหมายของแกนนำ นปช. โดยขาดทัศนะวิพากษ์เช่นกัน) อีกทั้งชนชั้นกลางไม่เข้าใจวิธีคิดและวัฒนธรรมทางกฎหมายของตุลาการไทยอย่างเพียงพอ จึงมิได้ตั้งคำถามต่อการใช้อำนาจทางการเมืองของตุลาการ

106 ปัทมา สุภกำปิง, “สถาบันตุลาการไทย” สืบค้นเมื่อ 2 มีนาคม พ.ศ. 2559 จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=สถาบันตุลาการไทย>

107 โปรตุดู สายชล สัตยานุรักษ์, 10 ปัญญาชนสยาม เล่ม 1 และเล่ม 2 , กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุคส์, 2558.

และผลกระทบทางการเมืองที่จะตามมา ทำให้สนับสนุน “ตุลาการภิวัตน์” อย่างเต็มที่

สรุป

กระบวนการ “ตุลาการภิวัตน์” เกิดขึ้นได้เนื่องจากวัฒนธรรมทางความคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครองของไทยที่สั่งสมมายาวนาน การที่ชนชั้นกลางขาดกลไกในการต่อสู้และต่อรองกับผู้นำทางทหารหรือนักการเมืองที่ผูกขาดอำนาจรัฐ ทำให้ต้องการ “คนดี” เป็นผู้ปกครอง และหวังที่จะอาศัย “คุณธรรม” ในการกำกับการใช้อำนาจของผู้นำแบบเผด็จการ ภายใต้อิทธิพลของความคิดเรื่อง “ผู้ปกครองเป็นคนดี” นี้ เมื่อใดก็ตามที่ผู้นำทำผิดคุณธรรมก็จะสูญเสียความชอบธรรม และชนชั้นกลางก็จะเคลื่อนไหวเพื่อกดดันให้ผู้นำพ้นจากอำนาจหรือตำแหน่งทางการเมือง ทั้งนี้ โดยอาศัยพลังทางความคิดจากการสร้างความหมาย “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ที่มีรากฐานอยู่บนอุดมการณ์ “ราชประชาสมาสัย” และอุดมการณ์ “กษัตริย์นิยมแบบพ่อแห่งชาติ”¹⁰⁸ ซึ่งผู้นำประเทศจะต้องมีคุณธรรมสำคัญคือความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และรับเอาคำแนะนำของพระองค์มา “ใส่เกล้าใส่กระหม่อม” โดยที่ประชาชนสามารถ “ฟังพระบารมี” ในการแก้ไขปัญหาวิกฤตทางการเมืองได้เสมอ

ในปลายทศวรรษ 2540 ระบบการเมืองไทยมีความซับซ้อนมากขึ้น ทำให้หลายฝ่ายมีความห่วงใยต่อการที่สถาบันพระมหากษัตริย์ถูกดึงเข้ามาเกี่ยวข้องกับ ความขัดแย้งทางการเมืองโดยตรง การอาศัยบทบาททางการเมืองของตุลาการที่เป็นอิสระจากฝ่ายบริหารและปฏิบัติหน้าที่ในพระปรมาภิไธย จึงเป็นทางเลือกที่

108 โปรตดู โปรตดู สายชล สัตยานุรักษ์, “อุดมการณ์ชาตินิยมกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชนชั้นกลางไทย” ใน ประวัติศาสตร์รัฐไทยและสังคมไทย. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2558.

ชนชั้นกลางพึงพอใจ ซึ่งการที่ตุลาการจะมีบทบาททางการเมืองอย่างชอบธรรมยังจำเป็นต้อง “ฟังพระบารมี” ตามประเพณีการปกครองใน “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” อยู่เสมอ แต่ในปัจจุบันสถานการณ์ต่างๆ ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากแล้ว การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมทางความคิดและความหมายจึงเป็นทั้ง “ทางเลือก” และ “ทางรอด” ของสังคมไทยที่ชนชั้นกลางไม่อาจปฏิเสธได้อีกต่อไป

บรรณานุกรม

- กฤษณ์พชร โสมณวัตร. (2557). “อำนาจแห่ง ‘อัตลักษณ์’ ตุลาการ”.
นิติสังคมศาสตร์ 7, 1 (มกราคม-มิถุนายน).
- กระมล ทองธรรมชาติ. (2515). “อุดมการกับสังคมไทยในปัจจุบัน,” ใน
ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (รวบรวม), อุดมการกับสังคมไทย, นครหลวง: สมาคม
สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- กิตติศักดิ์ สุจิตตารมย์. (2557). “ทัศนะของสื่อหนังสือพิมพ์และปัญญาชน
สาธารณะที่มีต่อสถานะและบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ ระหว่าง
พ.ศ.2535-2540”. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหา บัณฑิต สาขาวิชา
ประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กุหลาบ สายประดิษฐ์. เสถียรภาพทางการเมือง”ใน สุชาติ สวัสดิ์ศรี (บรรณาธิการ).
(2548). **มนุษย์ไม่ได้กินเกลบ**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการอำนวยการจัดงาน
100 ปี ศรีบูรพา.
- เกษียร เตชะพีระ. (2551). “รัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ.2549 กับการเมืองไทย”.
รัฐศาสตร์สาร 29,3 (กันยายน-ธันวาคม): หน้า 1-83.
- _____. (2554). ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข”.
ฟ้าเดียวกัน 9, 1 (มกราคม-มีนาคม): หน้า 97.
- ชนิดา ชิตบัณฑิตย์. (2550). โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนา
พระราชอำนาจนำในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ
โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. (2549). “กำเนิดการเมืองและความยุติธรรม” ใน
ไพร่กระฎุมพีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ: มติชน.

- ธงทอง จันทรางศุ. (2537). **พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญ**. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพฯ: บริษัท เอสซี พรินต์แอนด์แพคเกจ จำกัด.
- ธนาพล อิวสกุล. (2549) “เสาหลักทางจริยธรรมข้อเปรม” **ฟ้าเดียวกัน** 4, 1 (มกราคม-มีนาคม 2549).
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2546). “วาทกรรมการเมืองว่าด้วยประชาธิปไตยของไทย” ใน **ความคิด ความรู้ และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน.
- _____. (2549). **พระผู้ทรงปกเกล้าฯ ประชาธิปไตย : ๖๐ ปีสิริราชสมบัติกับการเมืองการปกครองไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- นิติ เอียวศรีวงศ์. (2535). “มโนธรรมของชนชั้นนำทางอำนาจ” **ผู้จัดการรายวัน** (27 พฤศจิกายน): หน้า 9.
- _____. (2538). “รัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรมไทย” ใน **ชาติไทย เมืองไทย แบบเรียน และอนุสาวรีย์** . กรุงเทพฯ: มติชน.
- _____. (2551). ปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “วัฒนธรรมการเมืองไทย” ในการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้าครั้งที่ 9 ประจำปี 2550 หัวข้อ “วัฒนธรรมการเมือง จริยธรรม และการปกครอง” ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2550 ใน . **ศิลปวัฒนธรรม** 29 , 3 มกราคม . หน้า 81-100
- _____. (2554). “วัฒนธรรมทางการเมืองไทย” **วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ** 12, 2 (24)มกราคม - มิถุนายน): หน้า 59.
- _____. (2555). “ศาลเจ้า” ใน **พิพากษ์ศาล** , กรุงเทพฯ: มติชน. **ประชาธิปไตยแบบไทยและข้อคิดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ**. (2508). พระนคร: โชคชัย เทเวศร์.

ประมวล รุจนเสรี. (2548). **พระราชอำนาจ**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502-2504. (2507).
พระนคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2516). พระบรมราชาธิบายว่าด้วย
ความสามัคคี” ใน **ประวัติศาสตร์และการเมือง**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

แพทย์ พิจิตร (นามแฝง). (2559). “รัฐบาลทักษิณเข้าข่ายระบอบอำนาจนิยม
หรือไม่?” ใน **มติชนสุดสัปดาห์** 36, 1857 (18-24 มีนาคม): หน้า 55.

โยชิฟูมิ ทามาดา. “อิทธิพล” และ “อำนาจ”: การเมืองไทยด้านที่ไม่เป็นทางการ”
ใน **อมรา พงศาพิชญ์และปรีชา คุวินทร์พันธุ์ (บรรณาธิการ).** (2543).
ระบบอุปถัมภ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 **ราชกิจจานุเบกษา**.
เล่ม 66 วันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2492.

สละ ลิขิตกุล. (2546). **ในหลวงกับคึกฤทธิ์**. กรุงเทพฯ: สรรพศาสตร์.

สมบัติ จันทรวงศ์. (2533). **ภาษาทางการเมือง**. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมชาย ปรีชาศิลปกุล. (2558). **ข้อถกเถียงว่าด้วยสถาบันพระมหากษัตริย์
ในองค์กรจัดทำรัฐธรรมนูญของไทยตั้งแต่ พ.ศ.2475-2550**. เชียงใหม่:
คีแอนด์ พรินต์ติ้ง.

สายชล สัตยานุรักษ์. (2545). “มติมหาชน: ฐานทางความคิดของระบอบ
ประชาธิปไตยไทย ยุคเชื้อผู้นำชาติพันธุ์” ใน **สิริลักษณ์ สัมปชชิต,**
ศิริพร ยอดกมลศาสตร์ (บรรณาธิการ). **คือความภูมิใจ รวมบทความเพื่อ
เป็นที่ระลึกในโอกาสศาสตราจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภาเกษียณอายุ
ราชการ**. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.

- _____. (2550). คีตกฤทธิกับประดิษฐกรรม “ความเป็นไทย” เล่ม 2 , กรุงเทพฯ: มติชน
- _____. (2558). “อุดมการณ์ชาตินิยมกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชนชั้นกลางไทย” ใน ประวัติศาสตร์รัฐไทยและสังคมไทย. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____. (2558). 10 ปัญญาชนสยาม เล่ม 1 และเล่ม 2 . กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุคส์.
- _____. (2559). สรุปร่างรายงานการวิจัยโครงการ “นักวิชาการไทยกับการต่อสู้ช่วงชิงความหมาย “ประชาธิปไตย” ในภาวะวิกฤตทางการเมือง (พ.ศ. 2548-2557)” ได้รับทุนจากสำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย (กำลังดำเนินการวิจัยอยู่ในปัจจุบัน).
- สิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์. (2558). “ลูกจิ้นรักชาติ”: สำนักประวัติศาสตร์และนิยามประชาธิปไตย” วารสารมนุษยศาสตร์ 16, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม): หน้า 112-156.
- อมร จันทรสมบุรณ์. (2548). การอภิปรายเรื่อง “พระราชอำนาจกับการปฏิรูปการเมือง” ครั้งที่ 2 ณ หอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 22 พฤศจิกายน 2548. ใน มติชนรายวัน 24 พฤศจิกายน. หน้า 2.
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2557). ประชาธิปไตย คนไทยไม่เท่ากัน. กรุงเทพฯ: มติชน.

เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. เปิดการเมืองให้กว้าง. (6 พฤศจิกายน 2548). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9480000153435>

- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. การงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา. (26 กุมภาพันธ์ 2549). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000026368>
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ราชประชาสมาสัย. (19 มีนาคม 2549). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000037259>
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. อันตรายแปดอย่างของทักษิณ (24 มีนาคม 2549). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000040162>
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. บทบาทของสื่อในการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง. (28 พฤษภาคม 2549). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000069878>
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. จะเกิดอะไรขึ้นในเดือนกรกฎาคม. (4 มิถุนายน 2549). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000073233>
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. การเมืองไทยหลังทักษิณ (ออกไปแล้ว). (23 กรกฎาคม 2549). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000094208>
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ช่วยกันป้องกันไม่ให้คนชั่วและบ้ามีอำนาจ. (10 กันยายน 2549). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000114555>
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ปฏิรูปการเมืองอีกครั้ง. (17 กันยายน 2549). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9490000117300>

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **การเมืองต้องช่วยแก้ปัญหาสังคม.** (14 มกราคม 2550).

สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9500000004736>

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **ระบอบพรรคเดียวกับผู้นำมวลชน.** (20 เมษายน 2551).

สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9510000045967>

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **ความชอบธรรมที่มีเงื่อนไข.** (20 กรกฎาคม 2551). สืบค้น

เมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9510000085133>

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **ยุติความรุนแรง.** (10 พฤษภาคม 2552). สืบค้นเมื่อ

18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9520000051996>

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **รัฐไทยใหม่.** (16 พฤษภาคม 2553). สืบค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์

2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9530000067459>

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **ต้นทุนของประชาธิปไตย.** (25 เมษายน 2553). สืบค้นเมื่อ

18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9530000056645>

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **ทำให้รัฐเป็นกลาง.** (31 ตุลาคม 2553). สืบค้นเมื่อ

18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9530000153351>

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **อำนาจที่สี่.** (22 กรกฎาคม 2555). สืบค้นเมื่อ

18 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9550000089909>

ธีรยุทธ บุญมี 'อัตรากษัตริย์' นำการเมืองแบบบ้านอำนาจ. (2 สิงหาคม 2549). สืบค้นเมื่อ 13 กุมภาพันธ์ 2558, จาก http://www.parliament.go.th/news/news_detail.php?prid=22739

ธีรยุทธ บุญมี. บทเสนอแนะ “การฝ่าวิกฤติการเมืองไทย ที่ตระหนักถึงรากเหง้าแท้จริงของปัญหา”. (28 พฤศจิกายน 2551). สืบค้นเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://www.prachatai.com/journal/2008/11/19132>

ธีรยุทธ บุญมี. สุตท้ายของระบอบทักษิณสร้างรากฐานใหม่ให้ประเทศไทย? (15 มกราคม 2557). สืบค้นเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <http://thaipublica.org/wp-content/uploads/2014/01/>

ปัทมา สุปกัปปัง, “สถาบันตุลาการไทย” ค้นเมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2559 จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=สถาบันตุลาการไทย>

สมบัติ อารังธัญวงศ์. Prof. Sombat Thamrongthanyawong, Ph.D. (6 พฤษภาคม 2557). สืบค้นเมื่อ 16 กุมภาพันธ์ 2558, จาก <https://www.facebook.com/Prof.SombatThamrongthanyawong/posts/755740181133642>